

SNF-RAPPORT NR. 29/2000

Evaluering av Arbeidsmarkedsbedriftene som
attføringstiltak

av

Arild Aakvik

Svenn-Åge Dahl

SNF-prosjekt nr.: 2065 "Evaluering av Arbeidsmarkedsbedriftene som
attføringstiltak".

Prosjektet er finansiert av Arbeids- og Administrasjonsdepartementet.

STIFTELSEN FOR SAMFUNNS- OG NÆRINGSLIVSFORSKNING
BERGEN, JUNI 2000

©Dette eksemplar er fremstilt etter avtale
med KOPINOR, Stenergate 1, 0050 Oslo.
Ytterligere eksemplarfremstilling uten avtale
og i strid med åndsverkloven er straffbart
og kan medføre erstatningsansvar.

ii

ISBN 82-491-0057-3

ISSN 0803-4036

0.1 Forord

Oppdragsgiver for prosjektet er Arbeids- og Administrasjonsdepartementet (AAD). En takk rettes til alle involverte parter i prosjektet, spesielt til medlemmene av referansegruppen. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) og Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning (SNF). AFI har stått for den kvalitative delen av prosjektet, mens SNF har stått for den kvantitative analysedelen av prosjektet. Arild Aakvik har vært prosjektleder. Oppdraget har vært gjennomført i perioden juli 1999 til juni 2000. Den kvantitative og kvalitative delen av prosjektet publiseres i to separate rapporter.

Innhold

0.1	Forord	iii
0.2	Kort sammendrag	viii
0.3	Short summary	x
1	Innledning	1
1.1	Bakgrunn	1
1.2	Problemstilling	2
1.3	Hva er en arbeidsmarkedsbedrift?	3
1.4	De tre fasene	4
1.4.1	Fase 1	4
1.4.2	Fase 2	4
1.4.3	Fase 3	5
1.5	Den videre gangen i rapporten	6
2	Evalueringsproblemet	9
2.1	Innledning	9
2.2	Tilnærminger til evalueringsproblemet	10
2.2.1	Før-etter analyse	11
2.2.2	Sammenligningsgrupper	11
2.3	Seleksjonsproblemet	13
2.4	Tiltaksevaluering i vårt prosjekt	14

3	Data og metode	17
3.1	Bedriftsdata	17
3.2	Individdata	19
3.3	Registrering av jobb med lønnstilskudd	19
3.4	Arbeidsledighetstall og næringsstruktur	20
3.5	Metoder	22
4	Analyse av arbeidsmarkedsbedriftene	25
4.1	Antall ansatte i bedriftene	26
4.2	Antall ansatte over tid	28
4.3	Næringsstruktur og arbeidsledighet	32
4.4	Type bedrift	37
4.5	Størrelse, næringsstruktur og ledighet	39
4.6	Antall personer i ordinært arbeid	44
4.7	Antall personer i arbeid over tid	46
4.8	Andeler i arbeid fra fase 1 og 2	48
	4.8.1 Fase 1	48
	4.8.2 Fase 2	50
4.9	Formidlere	52
4.10	Regresjonsanalyser	54
5	Analyser av individdata	59
5.1	Antall personer	59
5.2	Antall personer i ordinært arbeid	60
	5.2.1 Jobbandeler for menn og kvinner	62
	5.2.2 Jobbandeler fordelt på utdanningsnivå	64
5.3	Antall personer som har søkt uførepensjon	66
5.4	Regresjonsanalyse	68

<i>INNHold</i>	vii
5.4.1 Sannsynlighet for arbeid	68
5.5 Jobbsannsynlighet fra fase 2	75
6 Oppsummering og konklusjon	79
A Nytte- kostnadsanalyser av attføring	87
A.1 Vernet sysselsetting	90
A.2 Opplæringsprogrammer	92
A.3 Jobbfortrengning	95
B Diverse tabeller	99
B.0.1 Tabell over alle AM-bedriftene	103

0.2 Kort sammendrag

Formålet med denne studien er å analysere overgangen fra arbeidsmarkedsbedriftene til ordinært arbeid for personer som har avsluttet sitt attføringsforløp i ulike år. Sentralt i studien er å analysere endringer i jobbandelere over tid. Har andelen som kommer i jobb endret seg over tid? Hvilke faktorer kan eventuelt forklare denne endringen? Har individuelle karakteristika og forhold på arbeidsmarkedet virkning på attføringsprosessen, eller er det spesifikke forhold ved arbeidsmarkedsbedriftene som er av betydning?

Vi analyserer jobbandelere for personer som har avsluttet sitt attføringsforløp fra fase 1 og fase 2. Fase 1 er i hovedsak en avklarings- og utredningsfase, med varighet opp til 6 måneder. I fase 2 får de yrkeshemmede opplæring og arbeidstrening hvor kontraktstiden er opp til 2 år. Sluttmålet med opplæringen og arbeidstreningen i fase 2 er formidling til ordinært arbeid.

Resultatene viser at andelen som kommer i ordinært arbeid har endret seg over tid. Fra fase 1 hadde i 1995 12 prosent arbeid som sluttårsak, mens 14 prosent av de som avsluttet sitt attføringsforløp fra en arbeidsmarkedsbedrift i 1999 hadde ordinært arbeid som sluttårsak. En betydelig større andel har arbeid som sluttårsak fra fase 2. I 1995 hadde 28 prosent arbeid som sluttårsak fra fase 2. Denne andelen steg til 36 prosent i 1998 og videre til 39 prosent for kohorten som avsluttet sitt attføringsforløp i 1999. Disse resultatene er fremkommet ved analyse basert på individdata fra Aetat sine dataregistre.

Hovedresultatet om at sysselsettingsandelene bedres over tid, spesielt fra fase 2, bekreftes ved bruk av regresjonsanalyser hvor vi kontrollerer for en rekke relevante faktorer. Ved å kontrollere for ulike bakgrunnsvariabler og forhold på arbeidsmarkedet klarer vi å isolere endringen i tiltakseffekten over tid. Når vi estimerer jobbandelene ved bruk av logistiske regresjoner finner vi

at jobbandelen fra fase 2 økte med i underkant av 13 prosentpoeng fra 1995 til 1999.

Videre finner vi at sysselsettingsandelene for menn er relativt stabile over tid. Menn har en jobbandel på rundt 14 prosent fra fase 1, mens den ligger mellom 30 og 40 prosent fra fase 2 i ulike år. For kvinner, derimot, ser vi en betydelig stigning i jobbandeler. Sysselsettingsandelen var 5 prosent for kvinner fra fase 1 i 1995. Denne steg til 15 prosent i 1999. Det har også vært en kraftig stigning i andelen kvinner med jobb som sluttårsak fra fase 2. I 1995 gikk 21 prosent av de som avsluttet sitt atferingsforløp over i jobb. I 1999 var denne andelen på 40 prosent.

I 1995 hadde kvinner i utgangspunktet en betydelig lavere sysselsettingsandel enn menn. Over tid har denne differansen blitt utlignet. I 1999 hadde kvinner en høyere sysselsettingsandel enn menn både fra fase 1 og fase 2.

0.3 Short summary

In this report we analyse the transition from the Labour Market Companies as a labour market programme for partly disabled workers to a job in the ordinary labour market. We use a sample of workers who ended their rehabilitation effort in September and October in different years. An important part of the study is to analyse job ratios over time. Have job ratios changed over time? What factors can explain this change? Do individual characteristics and conditions on the local labour market have any influence on the rehabilitation process, or are specific firm characteristics important for successful rehabilitation?

We analyse job outcomes for persons from phase 1 and phase 2 in the Labour Market Companies. Individual work potential is clarified and evaluated in phase 1, and can last for up to six months. In phase 2 people get training to increase their human capital. Phase 2 has a maximum contract period of two years. The purpose of labour market training in phase 2 is to enhance employability in the ordinary labour market.

Results from our study show that job ratios have changed over time both from phase 1 and phase 2. We find that job ratios increased from 12 percent in 1995 to 14 percent in 1999 for persons who ended their rehabilitation effort from phase 1. The transition rates from programme to job are higher in phase 2. In 1995 28 percent got a job in the ordinary job market of those who ended their contract in that year. This number increased to 36 percent in 1998 and to 39 percent for the cohort of 1999. These results are based on analysis of individual data.

Our main result that employment rates have increased over time, especially from phase 2, is confirmed using the framework of regression analysis where we include several relevant factors. We isolate the change in programme

effect by controlling for different background variables and conditions on the labour market. Using logistic regressions we find that employment ratios from phase 2 increased by just under 13 percentage points from 1995 to 1999.

Furthermore we find that employment ratios for men are relatively stable over time, varying between 30 and 40 percent in phase 2 in different years. For females, however, we find a significant change in employment ratios for different years. For female participants in phase 2, we find that 21 percent of those who ended their rehabilitation effort in 1995 got a job in the ordinary labour market. In 1999, the employment ratio was 40 percent for females.

In 1995, employment ratios for female participants were below that of male participants. Over time this difference has cancelled. In 1999 female participants had a higher employment ratio compared to men, both in phase 1 and phase 2.

Kapittel 1

Innledning

Vi vil i dette kapittelet gi en kort diskusjon av arbeidsmarkedsbedriftene som attføringstiltak, samt gi en presis framstilling av tema og problemstillinger i forbindelse med evalueringen. Vi vil kort beskrive de ulike fasene i bedriftene, samt til slutt gjennomgå den videre gangen i rapporten.

1.1 Bakgrunn

Det er etablert i underkant av 100 arbeidsmarkedsbedrifter rundt om i Norge. Samlet er det i disse bedriftene ansatt cirka 7000 personer. Rundt 5000 av disse er under yrkesrettet attføring. Formålet med arbeidsmarkedsbedriftene er å opparbeide kompetanse og arbeidserfaring for personer som er “hemmet i sitt valg av yrke”, det vil si mennesker som har vanskeligheter med tilpasning i arbeidslivet, og som i liten grad klarer å få jobb i det ordinære arbeidsmarked på egen hånd uten hjelp fra offentlige instanser. Arbeidsmarkedsbedriftene skal gi tilbud om opplæring og praksis til arbeidssøkere som av dokumenterte fysiske, sosiale eller psykiske årsaker har behov for yrkesrettet attføring. Hvert år får i underkant av 900 personer jobb i det ordinære arbeidsmarked fra en

arbeidsmarkedsbedrift (årsmelding AMBL 1998).

1.2 Problemstilling

I denne rapporten benytter vi både bedriftsdata og individdata for å analysere overgangen fra arbeidsmarkedsbedriftene til ordinært arbeid for personer som har avsluttet sitt attføringsforløp i ulike år.

Ved bruk av bedriftsdata fra 1995 til 1998 søker vi å svare på om forhold på arbeidsmarkedet hvor bedriftene er lokalisert (arbeidsledighetstall, næringsstruktur, etc) og forhold ved den enkelte bedrift (bedriftsstørrelse, bransje, om bedriftene har egen formidler, etc) har betydning for hvor mange som kommer i ordinært arbeid. Vi vil også se om det er en sammenheng mellom næringsstruktur i kommunen, og bedriftsstørrelse og bedriftstype. I tillegg analyserer vi hvilken effekt egen formidler har, og om det er forskjell i bedriftene med og uten egen formidler. Vi vil bruke ulike regresjonsmodeller for å isolere effekten av de ulike eksterne og interne bedriftsrelaterte faktorene.

Vi benytter individdata for årene 1995 til 1999 for å se om individuelle karakteristika som tidligere utdanning, tidligere yrkesbakgrunn, alder, kjønn, etc, kan forklare en vellykket attføringsprosess i form av overgang fra tiltak til jobb. Arbeidsledighetsraten på kommunenivå blir også benyttet som forklaringsvariabel i ulike regresjonsmodeller. I begge analysedelene (bedriftsdata, individdata) tar vi utgangspunkt i personer som er ferdig rehabilitert i ulike år.

Det er sentralt i analysen å se på endringer i jobbandeler over tid. Vi bruker ulike regresjonsmodeller til å svare på om andelen som kommer i jobb har endret seg over tid og hvilke faktorer som eventuelt kan forklare denne endringen. Er det arbeidsmarkedsbedriftene i seg selv som har blitt

bedre, eller er det for eksempel de bedrede forholdene på arbeidsmarkedet generelt som kan forklare endringen? Har individuelle karakteristika, som utdanningsnivå, alder, kjønn, diagnose, yrkesbakgrunn, etc., og forhold på arbeidsmarkedet påvirkning på attføringsprosessen?

1.3 Hva er en arbeidsmarkedsbedrift?

AMB-ordningen er et samspill mellom Aetat lokalt (Arbeidskontoret), arbeidsmarkedsbedriftene og sentrale myndigheter. Egnede tiltaksarrangører må søke og godkjennes som arbeidsmarkedsbedrift. Arbeidsmarkedsbedriftene er i hovedregelen aksjeselskap (AS), som oftest eid av kommuner og fylkeskommuner.

Arbeidsmarkedsbedriftene skal gi et yrkesmessig aktivt attføringstilbud til personer som er hemmet i sitt valg av yrke. Målsettingen er å gi arbeidstakere som av fysiske, sosiale eller psykiske grunner har problemer i arbeidslivet, grunnlag for på ny å gå inn i det ordinære arbeidsmarkedet. Yrkeshemmingen må være dokumentert og godkjent av Aetat lokalt før de yrkeshemmede kan søke seg inn i en arbeidsmarkedsbedrift. Bedriftene tilbyr utprøving, arbeidstrening, fagopplæring og hjelp med overgang til jobb eller utdanning utenfor virksomheten.

Arbeidstrentingen og opplæringen spenner over et vidt spekter av faggrupper. Cirka 30 prosent av de yrkeshemmede i arbeidsmarkedsbedriftene er kvinner. Menn er klart overrepresentert i bransjer som “mekanisk”, “trevare”, “kjemisk”, “vedlikehold”, etc, mens kvinner er overrepresentert i bransjer som “tekstil/søm”, “rengjøring”, “omsorg/barnehager”, etc. Den største gruppen består av menn innenfor gruppen mekaniske yrker. Den gruppen utgjør over 25 prosent av de yrkeshemmede i arbeidsmarkedsbedriftene.

Av de som kommer i ordinært arbeid begynner mer enn 50 prosent i en jobb innefor kategorien “industri, bygg og anlegg”.

1.4 De tre fasene

Personer under yrkesmessig attføring i en arbeidsmarkedsbedrift kan gjennomgå tre ulike faser. Fase 1 er en avklarings- og utprøvningsfase, fase 2 er en opplærings- og kvalifiseringsfase, mens fase 3 er vernet sysselsetting.

1.4.1 Fase 1

Fase 1 kan vare i inntil 6 måneder. Denne fasen er en generell avklaring- og utprøvningsfase. Med utgangspunkt i personenes interesser og ferdigheter foretas det i denne perioden en kartlegging av muligheter for videre arbeidstrening. I denne fasen mottar de yrkeshemmede vanligvis attføringspenger eller andre trygdeytelser fra det offentlige. Arbeidsmarkedsbedriftene på sin side mottar kr 77.600 i attføringstilskudd per årsverk for yrkeshemmede personer i fase 1 (1999-tall). Disse midlene betales etterskuddsvis.

1.4.2 Fase 2

Fase 2 er en attføringsfase hvor sluttmålet er formidling til ordinært arbeid. I denne fasen mottar de yrkeshemmede lønn fra bedriften og får en arbeidskontrakt som kan vare i inntil 2 år. Lærlinger vil få en kontrakt med varighet i henhold til læretidens varighet. I fase 2 får en arbeidstrening og kvalifisering gjennom de dagligdagse arbeidsoppgavene i bedriften. Opplæringen skjer ofte direkte i produksjonsmiljøet. Hvilken type opplæring som blir gitt er avhengig av i hvilken type bedrift den yrkeshemmede er ansatt.

Maksimumslønnen i fase 2 er 85 kroner timen, mens minimumslønnen er 80 kroner timen. Dette betyr at årslønnen for personer i full stilling er minimum cirka kr 150.000. Ifølge statistikk for 4 kvartal 1999, betalte bedriftene i gjennomsnitt kr 84,30 pr time for en person ansatt i fase 2. Videre var gjennomsnittlig skifttillegg på kr 15,24, mens overtidsbetaling var i gjennomsnitt på kr 49,86.

Arbeidsmarkedsbedriftene mottar cirka kr 133.000 i lønnstilskudd fra myndighetene per år per ansatt i fase 2, mens attføringstilskuddet er cirka kr 66.500 per årsverk. Attføringstilskuddet skal brukes til opplæring og kvalifisering av den enkelte yrkeshemmede og bruken av midlene rapporteres årlig til Aetat sentralt. Lønnstilskuddet skal kompensere bedriftene for ansattes eventuelt manglende arbeidsevne, og at personene er under opplæring og ikke arbeider så mye som andre. Totalt mottar arbeidsmarkedsbedriftene cirka kr 200.000 per årsverk i fase 2 (1999-tall).

1.4.3 Fase 3

I fase 3 tilbyr bedriften arbeidskontrakter med ubestemt varighet. Dette er en fase for arbeidstakere som av ulike årsaker ikke har mulighet for å fungere i det ordinære arbeidslivet. Fase 3 er ment for personer som ikke klarer å oppnå en passende jobb i det ordinære arbeidsmarkedet selv med hjelp fra attføringspersonale og Aetat lokalt. Imidlertid skal det kontinuerlig vurderes muligheter for attføring til det ordinære arbeidslivet også i denne fasen. Fase 3 er vernet sysselsetting, men ingen av de som jobber i arbeidsmarkedsbedriftene er mer enn 50 prosent uføre. Ved høy uføregrad skal andre typer tiltak vurderes. Bedriftene mottar kr 22.000 i attføringstilskudd per år for personer i fase 3. Lønnstilskuddet fra myndighetene er det samme som i fase 2, altså cirka kr 133.000 (1999-tall).

For øvrig skal de yrkeshemmede i fase 2 og fase 3 betraktes som arbeidere i det ordinære arbeidsliv når det gjelder lovbestemte rettigheter og plikter.

1.5 Den videre gangen i rapporten

I neste kapittel vil vi diskutere evalueringsproblemet og gi en presis gjennomgang av forutsetningene vi bruker i denne rapporten når vi diskuterer tiltakseffekter. Appendix A er også relatert til kapittel 2, men er ikke nødvendig å lese for å forstå de empiriske resultatene i kapittel 4 og 5. Appendix A diskuterer nytte- kostnadsanalyser i forbindelse med evaluering av arbeidsmarkedsbedriftene som attføringstiltak. Nytte- kostnadsanalyser er et mer omfattende rammeverk for evaluering av attføringstiltak, og en analyse av sysselsettingseffekter (som er hovedproblemstillingen i denne rapporten) inngår som en del av en større og mer omfattende nytte- kostnadsanalyse.

Vi vil i kapittel 3 diskutere dataene vi bruker i dette prosjektet og kort drøfte metodene vi bruker i analysedelen. I kapittel 4 benytter vi data fra AMBL for å analysere om overgangen til jobb kan forklares ved forhold i den enkelte bedrift (bedriftsstørrelse, bedriftstype, egen arbeidsformidler, etc) samt forhold i lokale arbeidsmarked (næringsstruktur, arbeidsledighet, etc). Vi vil også gjøre en del bakgrunnsanalyser for å kartlegge arbeidsmarkedsbedriftene og forhold i områdene hvor arbeidsmarkedsbedriftene er lokalisert.

I kapittel 5 analyserer vi individdata og ser om individuelle bakgrunnskjennetegn og lokal arbeidsledighetsprosent påvirker overgangen fra tiltak til jobb. Vi isolerer endringen i sysselsettingsandelen over tid, ved å se på endringen i sysselsettingsandeler innenfor rammeverket av en regresjonsanalyse. Regresjonsanalyser har sin fordel ved at vi kan kontrollere for mange bakgrunnsvariabler på samme tid. Vi inkluderer også tidsindikatorer for å

skille sysslesettingseffektene for ulike år. I kapittel 6 gir vi en oppsummering av hovedresultatene i rapporten, samt diskuterer flere problemstillinger som kan utdjupe vår forståelse av effekten arbeidsmarkedsbedriftene som attføringstiltak.

Kapittel 2

Evalueringsproblemet

Evalueringsproblemet går i korthet ut på at en ikke vet hvordan personer på attføringstiltak ville ha gjort det på arbeidsmarkedet uten attføringstiltak. Dette problemet kalles også et “manglende data” problem, siden vi aldri kan observere samme person både på tiltak og ikke på tiltak på samme tid. I dette kapitlet diskuterer vi evalueringsproblemet i detalj, samt noen metoder som kan brukes for å bøte på evalueringsproblemet. Vi diskuterer også hvilke typer data en forsker må ha tilgang på for å kunne evaluere et tiltak på en tilfredsstillende måte. Til slutt diskuterer vi evalueringsproblemet i vårt prosjekt, og gjør rede for forutsetningene vi må gjøre for å kunne si noe om tiltakseffekter med bakgrunn i dataene vi har til rådighet.

2.1 Innledning

Det er vanskelig å gjennomføre gode effektevalueringsstudier. Problemet ligger i at en aldri observerer utfallet til en person på tiltak, dersom denne personen faktisk ikke hadde deltatt på tiltak. Forskjellen mellom utfallet etter endt tiltak til en person med tiltak og utfallet samme person ville ha hatt

uten tiltak, er det presise målet på en tiltakseffekt for ett individ. Slik sett er evalueringsproblemet uløselig, siden en aldri kan vite hvordan det ville ha gått uten tiltak for en person som faktisk har deltatt på tiltak.

Formålet med tiltak for yrkeshemmede er vanligvis at personene skal oppnå en passende jobb i det ordinære arbeidsmarkedet. Siden formålet med attføringstiltak vanligvis er å få folk over i ordinært arbeid, vil sysselsetting være et naturlig suksesskriterium å bruke for og måle effekten av tiltaket, men også andre suksesskriterier kan brukes, som for eksempel hvor stabile arbeidsforholdene er etter endt attføring, antall arbeidstimer per uke, varighet i jobb, redusert bruk av stønadsordninger, inntekt, lønn, redusert overgang til uførepensjon, etc.

Selv om for eksempel 40 av 100 deltakere kommer i ordinær jobb etter endt tiltak, betyr ikke dette at effekten av tiltaket er 40 prosent. Dette fordi en ikke kan skille mellom hva som er effekten av tiltaket, og hva som skyldes kjennetegn ved tiltaksgruppen eller forhold på arbeidsmarked. Dersom for eksempel 30 av 100 deltakere uansett ville ha kommet i jobb uten tiltaket, er effekten av tiltaket 10 prosentpoeng og ikke 40.¹

2.2 Tilnærminger til evalueringsproblemet

Det er flere tilnærminger til evalueringsproblemet. Disse består av “før-etter analyse”, bruk av “sammenligningsgrupper”, og en kombinasjon av disse kalt “differanse-i-differanse-metoden”. Som vi skal komme tilbake til vil vi benytte en noe enklere modell, siden vi ikke har tilgang på data om sammenlignbare

---

¹Som vi skal komme tilbake til i senere kapitler, er sysselsettingsutfall bare en liten del av en større samfunnsøkonomisk nytte-kostnadsanalyse. Andre viktige størrelser er kostnader ved tiltak (subsidiar etc.), tapt produksjon ved å være på tiltak framfor å være i arbeid, offentlige trygdeutbetalinger, etc, jamfør diskusjonen i Appendiks A.

personer som ikke har deltatt på tiltak. I vår modell vil vi se på endringer over tid i sysselsettingsutfall for ulike kohorter.

2.2.1 Før-etter analyse

Den enkleste måten å gjennomføre en evaluering på er å sammenligne målvariabelen eller utfallet før og etter tiltaket for samme person, eller utfallet til en gruppe personer som har deltatt på tiltak før og etter tiltaket. En økonomisk målvariabel kan for eksempel være individuell sysselsettingsstatus, timelønn, årlig inntekt eller varighet i jobb eller arbeidsledighet, uførepensjon, helsetilstand, etc.

Før-etter-metoden er mest relevant for visse typer tiltak, som for eksempel tiltak som har som formål å øke produktiviteten til en person og dermed potensielt øke timelønnen eller lignende. Metoden krever at aktiviteten til en person før tiltaket er sammenlignbar med aktiviteten etter endt tiltak. Metoden er mindre relevant for attføringstiltak fordi jobben en hadde før en kom inn på attføring ofte er svært forskjellig fra den jobben en har etter tiltaket. Det betyr at det er vanskelig å assosiere endringer som har skjedd, for eksempel i produktiviteten til en person, til tiltaket som sådan.

2.2.2 Sammenligningsgrupper

En annen tilnærming er å sammenligne utfallet etter endt attføring til ulike individ, hvor noen har deltatt på tiltak og andre ikke. Utfallet til personer som ikke har deltatt på tiltak vil da fungere som en “tilnærming” på hvordan det ville ha gått for tiltaksdeltakerne dersom de ikke hadde deltatt på tiltak. Det er i hovedsak to typer sammenligningsgrupper avhengig av hvordan sammenligningsgruppene er konstruert.

Kontrollerte eksperiment

Kontrollerte eksperiment er karakterisert ved at det er tilfeldig hvem som deltar på tiltak og hvem som ikke deltar på tiltak. Denne metoden er mye brukt spesielt innenfor den medisinske profesjonen. Kontrollerte eksperiment tar utgangspunkt i en gruppe som kan være relevante for en type tiltak. Fra denne større gruppen deler en inn personene i to (eller flere) undergrupper. En tilfeldighetsmekanisme bestemmer i hvilken gruppe individene blir plassert.²

Formålet med kontrollerte eksperiment er å fjerne ulikhetene mellom tiltaksdeltakere og ikke-deltakere, slik at ingen skjevheter oppstår når en skal evaluere et tiltak. Gruppen av ikke-deltakere innenfor et kontrollert eksperiment blir kalt en kontrollgruppe. Innenfor samfunnsvitenskapene er kontrollerte eksperiment lite utbredt. De er både kostbare og vanskelig å gjennomføre, og ofte kan det oppstå etiske problemer knyttet til å nekte personer tiltak.

Ikke-eksperimentelle studier

De aller fleste evalueringsstudier benytter seg av data fra allerede pågående tiltak. Dataene er her ofte hentet fra offentlige registre, hvor en kobler ulike datakilder. Slike data er karakterisert ved at det ikke er tilfeldig hvem som deltar på tiltak. Ved offentlige tiltak, som er åpne for mange uten (direkte) kostnader, er tilbudet ofte mindre enn etterspørselen. En kan da bruke personer som av en eller annen grunn ikke deltok på tiltak som referansegruppe. Gruppen av ikke-deltakere innenfor ikke-eksperimentelle studier blir kalt en sammenligningsgruppe.

---

²En tilfeldighetsmekanisme kan for eksempel være å bruke en mynt til å fordele personer inn i forskjellige grupper. "Mynt" kan for eksempel tiltaksgruppen, mens "krone" kan være kontrollgruppen. En har da 50 prosent sannsynlighet for å havne i tiltaksgruppen.

Heller ikke denne metoden er problemfri. Det er ofte vanskelig å finne “sammenlignbare” personer som deltar på tiltak, og som ikke har deltatt på tiltak. Ofte kan personer som ikke deltar på tiltak være forskjellig fra individer som deltar på tiltak. En deler gjerne forskjellene på tiltaksdeltakere og sammenligningsgruppen inn i “observerbare” og “ikke-observerbare” karakteristika. For eksempel kan personene på tiltak være eldre/ynge enn personer som ikke deltar på tiltak. Alder, kjønn, utdanningsnivå, etc. er typiske eksempler på observerbare karakteristika. Uobserverbare faktorer kan for eksempel være motivasjon, evner, helsetilstand, etc.

Et alternativ til å bruke ikke-deltakere som sammenligningsgruppe er å bruke tiltaksdeltakere på andre typer tiltak som referansegruppe. En vil da ikke få et rent effektmål, men et relativt effektmål, det vil si at en får et mål på hvordan et tiltak virker sammenlignet med et annet tiltak, ikke hvordan tiltaket virker i seg selv.

2.3 Seleksjonsproblemet

Problemet med å sammenligne personer på tiltak og personer som ikke har deltatt på tiltak innenfor et ikke-kontrollert eksperiment, er at tiltaksdeltakere ofte har karakteristika som gjør dem forskjellig fra personer som ikke deltar på tiltak. Dersom en ikke tar hensyn til at tiltaksdeltakere og ikke-deltakere er forskjellig, vil den estimerte tiltakseffekten være forventningsskjev. Effekterevalueringsstudier er derfor troverdige bare dersom en justerer for forskjellene mellom tiltaksdeltakere og ikke-deltakere på en skikkelig måte. Å øke utvalgsstørrelsen er ikke et botemiddel for seleksjonsproblemet.

2.4 Tiltaksevaluering i vårt prosjekt

I vårt prosjekt har vi verken en sammenligningsgruppe, eller et før-etter design. Ved evaluering av arbeidsmarkedsbedriftene trenger vi en viktig forutsetning. Ved vårt design, ved å se på endringer over tid innenfor rammeverket av regresjonsanalyser, vil vi vise at forutsetningen er mindre restriktiv enn i mange andre kvantitative evalueringsstudier. Vi vil i dette avsnittet bruke fiktive tall. Formålet er på en presis måte vise hvordan vi kan beregne tiltaks-effekter.

I våre data kom 39 prosent i jobb etter endt tiltak i 1999. Dersom for eksempel 25 prosent av de som kom i jobb uansett ville ha kommet i jobb uten tiltak, er tiltakseffekten 14 prosentpoeng, og ikke 39 prosentpoeng. En tiltakseffekt på 39 prosentpoeng forutsetter at ingen ville ha kommet i jobb uten tiltak, noe som anses for å være en sterk forutsetning. I våre data vet vi ikke hvor mange som ville ha kommet i jobb uten tiltak. Sånn sett vil den "sanne" tiltakseffekten ligge et sted mellom 0 og 40 prosentpoeng, dersom vi antar at tiltaket har en ikke-negativ effekt.³

Dersom vi ser på endring i andelen som kommer i jobb over tid, kan vi komme fram til hvor mye tiltakseffekten har bedret eller forverret seg. I 1999 kom 39 prosent i jobb, mens 28 prosent hadde jobb som sluttårsak i 1995. Dette er en endring på 11 prosentpoeng. Vi vet ikke hvor mange som ville ha kommet i jobb uten tiltak. Dersom vi antar at andelen av de yrkeshemmede som kom i jobb uten tiltak var konstant over tid, noe som er en mye mindre restriktiv antakelse enn å anta at ingen ville kommet i jobb uten tiltak, så vil tiltakseffekten ha forbedret seg med 11 prosentpoeng;

---

³En negativ effekt får vi dersom for eksempel 50 prosent av tiltaksdeltakerne ville ha kommet i jobb uten tiltak. Da blir tiltakseffekten -11 prosentpoeng dersom 39 prosent i utgangspunktet kom i jobb.

en ikke ubetydelig tiltaksforbedring. 11 prosentpoeng er ikke nødvendigvis den samme tiltakseffekten, men vi vet at tiltakseffekten forbedret seg med 11 prosentpoeng. At tiltakseffekten er høyere i dag enn den var tidligere er strengt bedre enn at den er lavere enn den var. At tiltakseffekten bedres er bra fra et policy-synspunkt, selv om vi ikke vet hva den opprinnelige tiltakseffekten er.

For å konkludere: Vi estimerer ikke tiltakseffekten ved bruk av sammenligningsgruppe eller kontrollgruppe i dette prosjektet. Det ville ha krevd et spesialsydd datasett hvor en i tillegg til tiltaksdeltakerne måtte hatt informasjon om sammenlignbare personer som ikke har deltatt på tiltak. Vi ser derimot på om andelen som har kommet i jobb har endret seg over tid. Vi får da et mål på hvor mye tiltakseffekten har forbedret seg. Den underliggende forutsetningen for denne framgangsmåten er at jobbsannsynligheten for tiltaksdeltakerne, dersom de ikke hadde deltatt på tiltak, er stabil over tid, det vil si er tidskonstant. Dette er en betydelig mindre restriktiv forutsetning enn å anta at ingen av tiltaksdeltakerne ville ha kommet i jobb uten tiltak. I en regresjonsanalyse vil vi ha med individuelle bakgrunnsvariabler, samt forhold på det lokale arbeidsmarked som for eksempel arbeidsledighetstall på kommunenivå. Når vi har med arbeidsledighetsprosenten i en regresjonsanalyse, justerer vi for denne faktoren. Vi kan da innenfor regresjonsmodellen estimere jobbsannsynligheten i 1999, med de arbeidsledighetsforhold som eksisterte i 1995, etc.

Jobbsannsynligheten er en av mange parametre i en større evaluering av arbeidsmarkedsbedriftene. Vi vil i Appendiks A kort gjennomgå hvordan en nytte- kostnadsanalyse kan gjennomføres på arbeidsmarkedsbedriftene. Vi vil ikke i dette prosjektet gjennomføre en slik analyse, men en gjennomgang av nytte- kostnadsanalyser kan gi dybde til våre analyser siden vi estimerer end-

ring i jobbsannsynligheten over tid. Denne parameteren er viktig å inkludere i en større nytte- kostnadsanalyse.

Kapittel 3

Data og metode

Vi diskuterer i dette kapitlet dataene vi bruker i analysedelene av vårt prosjekt. Vi benytter både data på bedriftsnivå og data på individnivå, samt data om arbeidsledighetsforhold på kommunenivå og næringsstruktur i kommunene hvor arbeidsmarkedsbedriftene er lokalisert.

3.1 Bedriftsdata

Arbeidsmarkedsbedriftenes Landsforening (AMBL) utgir årsstatistikk basert på innsamlede data fra de ulike arbeidsmarkedsbedriftene. Hvert år sendes et spørreskjema til hver medlemsbedrift. Dette er et relativt omfattende skjema med mange spørsmål. Selv om vi har funnet noen små feil i dataene, betrakter vi kvaliteten på disse dataene til å være god. Dataene er også preget av relativt få manglende verdier. Noen spørsmål er blitt endret over tid, slik at en sammenligning over tid for noen problemstillinger kan være vanskelig. Hovedresultatene fra spørreskjemaet som blir sendt til medlemsbedriftene blir presentert i årsrapporten til AMBL. Av de viktigste forholdene arbeidsmarkedsbedriftene gir opplysninger om, nevner vi:

- Totalt antall yrkeshemmede som er ansatt i bedriften.
- Antall ikke-yrkeshemmede ansatte personer.
- Type jobb-beskjeftigelse de yrkeshemmede har i bedriften (mekanisk, trevare, grafisk, elektrisk, næringsmiddel, tekstil/søm, kjemisk, handel, håndverkstjenester, vedlikehold, kontor/adm/edb/regnskap, transport, kantine, rengjøring, salg, omsorg/barnehager, samt annet).
- Gjennomsnittlig oppholdstid i bedriften.
- Antall som slutter i løpet av året, samt sluttårsak (arbeid, skole, formidlingsklar, medisinsk/sosial attføring, uførepensjon, alderspensjon, samt annet).
- Antall som går over i ordinært arbeid, samt type jobb (teknisk/vitenskapelig/humanitært, administrasjon/forvaltning, kontor, handel, jordbruk/skogbruk/fiske, gruvedrift/sprengning/olje/gass, transport/kommunikasjon, industri/bygg/anlegg, service/trygging, samt annet).

Alle data blir oppgitt både samlet og for de tre fasene hver for seg. I våre analyser benytter vi oss av data for årene fra og med 1995 til og med 1998. Vi tar utgangspunkt i 87 arbeidsmarkedsbedrifter. Disse bedriftene hadde fullstendige data for alle årene vi ser på. Noen bedrifter har kommet inn i AMBL-systemet og noen har sluttet i perioden 1994 til 1998. Disse bedriftene er ikke med i analysedelen i dette kapitlet siden de ikke har fullstendige data for alle årene vi ser på. Vårt fokus er å se på endringer over tid, samt å gå i mer detalj inn på situasjonen i 1998, som er det siste året vi har data for på bedriftsnivå.

En svakhet ved dataene fra AMBL er at de for årene 1995 og 1996 ikke har registrert hvor mange som har sluttet fra de ulike fasene. Dette er noe

uheldig i forbindelse med vår problemstilling siden vi ønsker å analysere andelen av de som avsluttet sitt attføringsforløp som gikk over i arbeid. Denne andelen kan vi ikke beregne for 1995 og 1996, siden vi der ikke vet hvor mange som avsluttet sitt attføringsforløp disse årene. Et annet problem er at antall personer som registreres som å komme i jobb er noe forskjellig i AMBL sine data og Aetat sine data. Dette skyldes at Aetat sine data har tatt utgangspunkt i personer som avsluttet sitt attføringsforløp fra en arbeidsmarkedsbedrift i september og oktober i ulike år. AMBL sine data er et gjennomsnitt for hele året.

3.2 Individdata

Vi har tatt utgangspunkt i personer som avsluttet sitt attføringsforløp i september og oktober i årene fra og med 1995 til og med 1999. Alle personene i datamaterialet har gått gjennom enten fase 1 eller fase 2 (eller begge faser) i en arbeidsmarkedsbedrift. Dataene er hentet fra Aetat sine registre. Disse dataene inneholder en del bakgrunnskjennetegn ved individene, som alder, kjønn, utdanningsnivå, yrkesbakgrunn, diagnose, etc. Dataene gir også opplysninger om hvilket arbeidskontor den yrkeshemmede har vært knyttet til. Derimot er ikke dataene knyttet direkte til arbeidsmarkedsbedriften den yrkeshemmede har gjennomgått. Vi har altså ikke mulighet til å inkludere forhold ved den enkelte arbeidsmarkedsbedrift i analysene av individdata.

3.3 Registrering av jobb med lønnstilskudd

Flere yrkeshemmede går over i jobb med lønnstilskudd. Det eksisterer i hovedsak to typer lønnstilskudd: Lønnstilskudd for yrkeshemmede og “ordinære”

lønnstilskudd (med flere målgrupper).

I følge regelverket er de som deltar på lønnstilskudd for yrkeshemmede fremdeles under yrkesrettet attføring og har således ikke fått en sluttårsak. Tidligere yrkeshemmede som deltar på ordinære lønnstilskudd skal være utskrevet med sluttårsak formidlingsklar før de begynner på lønnstilskuddet. En tredje gruppe er de som er utskrevet fra attføring og som går på attføringspenger i vente av arbeid (1 år). De kan delta på ordinære lønnstilskudd (målgruppe personer som er ferdig attført). Denne gruppen skal også ha sluttårsak formidlingsklar før de begynner på lønnstilskuddet.

Med andre ord, tidligere yrkeshemmede / yrkeshemmede som deltar på lønnstilskudd skal ikke ha sluttårsak jobb, men formidlingsklar når de avslutter yrkesrettet attføring.

Deltakelse i lønnstilskudd registreres derimot i systemet til Aetat som en formidling til arbeid. Det er derfor tenkelig at endel i praksis også registrer sluttårsak jobb for tidligere yrkeshemmede som begynner på et lønnstilskudd rett etter avsluttet yrkesrettet attføring. Hvor stort omfanget på dette er vet vi imidlertid ikke. I forhold til regelverket blir jobbandeler overvurdert noe i datamaterialet, men det er uklart hvor alvorlig dette problemet er.

3.4 Arbeidsledighetstall og næringsstruktur

Vi har innhentet data om arbeidsmarkedsforholdene der hvor arbeidsmarkedsbedriftene er lokalisert. Dette er data om ledighetsnivå (for menn og kvinner separat) på kommunenivå, samt data om næringsstruktur i kommunen. Disse dataene vil bli benyttet i forbindelse med analyser av overgangen fra tiltak til arbeid, jamfør kapittel 4.

Statistisk Sentralbyrå (SSB) har beregnet tall for arbeidsstyrken på kom-

munenivå som er sammenlignbart med AKUs arbeidsstyrkebegrep på landsnivå. Beregning av arbeidsstyrketall på kommunenivå tar utgangspunkt i AKUs arbeidsstyrketall som så brytes ned ved hjelp av SSBs system for registerbasert sysselsettingsstatistikk og registrerte arbeidsledige. SSB vurderer kvaliteten på de beregnede arbeidsstyrketallene som god nok til utredning av ledighetsprosjenter på kommunenivå. Det vil være rom for en del feil i beregningen av arbeidsstyrken uten at dette slår ut i ledighetsprosjenter. Man kan imidlertid ikke anbefale at de beregnede tallene brukes til å vurdere nivå eller endringer for arbeidsstyrken i seg selv på regionalt nivå.

Arbeidsledighetsprosjentene beregnes som antall helt arbeidsledige på kommunenivå over antall personer i arbeidsstyrken. Statistikken utarbeides på grunnlag av registre over arbeidssøkere og helt arbeidsledige registrert ved arbeidskontorene. Våre data strekker seg fra 1994 til 1998.

En arbeidssøker regnes som helt arbeidsløs når vedkommende ikke har arbeid som gir lønn eller annen inntekt. Arbeidssøkeren må være arbeidsfør og ellers disponibel for det arbeid som søkes. Deltakere på arbeidsmarkedstiltak og skoleungdom som søker feriejobber, regnes ikke som helt arbeidsledige, men som arbeidssøkere.

Arbeidsstyrken omfatter: 1) Sysselsatte: Sysselsatte i inntektsgivende arbeid, sysselsatte midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid, personer inne til 1. gangs militærtjeneste eller sivilarbeidstjeneste. 2) Arbeidssøkere uten arbeidsinntekt: Personer opptatt med husarbeid hjemme med mer som søkte arbeid, skoleelever/studenter som søkte arbeid, pensjonister som søkte arbeid, personer sluttet i arbeid som søkte arbeid, og personer uten arbeid som søkte arbeid. Utenfor arbeidsstyrken er: Personer opptatt med husarbeid hjemme med mer som ikke søkte arbeid, skoleelever/studenter som ikke søkte arbeid, pensjonister som ikke søkte arbeid, personer sluttet i arbeid som ikke søkte

arbeid, personer uten arbeid som ikke søkte arbeid, og arbeidsuføre. Dataene omfatter personer i alderen 16-74 år.

Vi har i denne rapporten benyttet arbeidsledighetstallene for fjerde kvartal for hvert år vi har analysert. Fjerde kvartals arbeidsledighetstall er beregnet som et gjennomsnitt for månedene oktober til desember. Dette skyldes at vi analyserer overgangen fra tiltak til ordinært arbeid for personer som har avsluttet sitt attføringsforløp i september og oktober i årene fra 1995 til 1999. Vi har tilgang på arbeidsledighetstall for kvinner og menn separat.

3.5 Metoder

Vi benytter empiriske data til å si noe om endringen i sysselsettingsandeler over tid for personer som har avsluttet sitt attføringsforløp fra en arbeidsmarkedsbedrift i ulike år. I analysearbeidet benytter vi oss av enkle statistiske analyseteknikker som deskriptiv statistikk, frekvensanalyser, krysstabluering, plott, histogram og enkle regresjonsmodeller som minste kvadraters metode og logistisk regresjon.

Logistisk regresjon benyttes når den avhengige variabelen er dikotom. I regresjonsmodellene hvor vi analyserer overgangen fra tiltak til arbeid, vil arbeid være en dikotom variabel. Variabelen vil ta verdien 1 dersom personen kom i jobb og 0 dersom personen ikke er registrert i jobb. I logistiske regresjonsmodeller estimerer en ikke marginaleffekter som i minste kvadraters metode, men log-odds andeler. Disse koeffisientene kan være vanskelig å tolke for personer som ikke har erfaring med logistiske regresjoner. Vi vil derfor regne om log-odds andelene til marginaleffekter og presentere disse som prosent. I forbindelse med tabellene hvor vi presenterer resultatene fra regresjonsmodellene vil vi forklare hver koeffisient der vi føler dette er

naturlig.

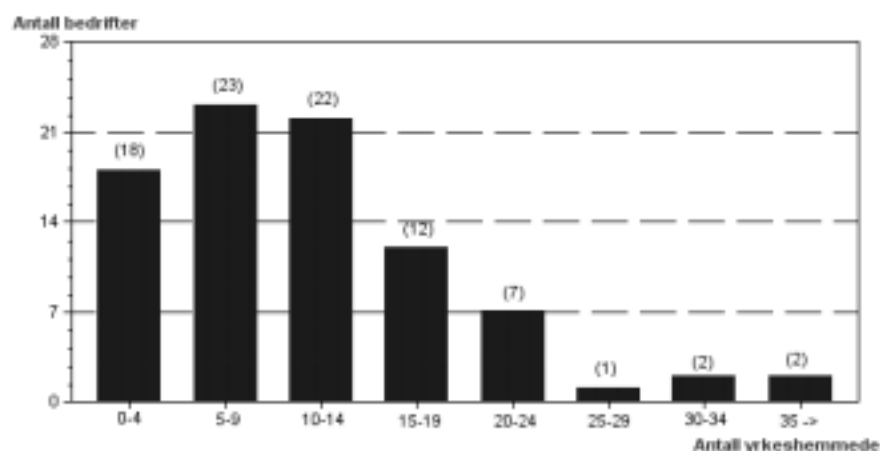

Kapittel 4

Analyse av arbeidsmarkedsbedriftene

Arbeidsmarkedsbedriftenes Landsforening (AMBL) utgir årstatistikk basert på innsamlede data fra de ulike arbeidsmarkedsbedriftene. Vi benytter oss av data for årene fra og med 1994 til og med 1998, og presenterer en del statistikk for bedriftene. Vi har også hentet inn data om ledighetsnivå på kommunenivå, samt data om næringsstruktur i kommunen hvor arbeidsmarkedsbedriftene er lokalisert. Disse tallene er basert på data fra SSB. Vårt fokus er både å se på endringer over tid i overgangen fra tiltak til arbeid. Vi vil også gå i mer detalj inn på situasjonen i 1998, som er det siste året vi har data for på bedriftsnivå.

Vi vil først gi en del bakgrunnsanalyser av arbeidsmarkedsbedriftene. Vi vil se på antall yrkeshemmede i bedriftene, samt se på sammenhengen mellom næringsstruktur, arbeidsledighet og type bedrift (bransje). Vi vil også se nærmere på effekten av å ha en formidler i bedriften. Deretter vil vi bruke bakgrunnsvariabler for bedriftene og forhold på arbeidsmarkedet hvor bedriftene er lokalisert til å isolere effekten av de ulike faktorene ved

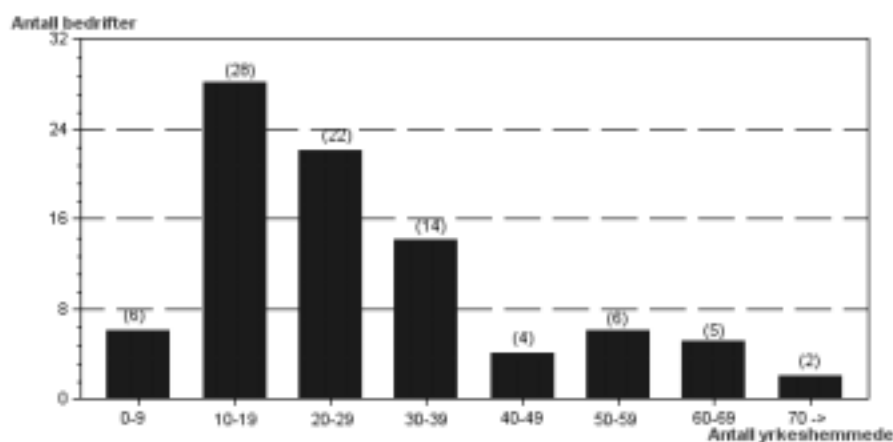

Figur 4.1: Antall bedrifter fordelt på antall yrkeshemmede i fase 1.

bruk av regresjonsanalyse. Resultatene fra regresjonsanalysene presenteres i slutten av kapitlet.

4.1 Antall ansatte i bedriftene

Figur 4.1 er et histogram over antall bedrifter fordelt på antall yrkeshemmede personer i fase 1 ved utgangen av 1998. Langs den horisontale aksene i figuren har vi antall yrkeshemmede personer som er ansatt i fase 1, mens den vertikale aksene angir antall bedrifter. Vi kan i figuren få et bilde av størrelsen på sektoren. Den første søylen i figur 4.1 sier at 18 arbeidsmarkedsbedrifter hadde opp til 4 yrkeshemmede i fase 1. Den andre søylen sier at 23 bedrifter hadde fra 5 til 9 ansatte i fase 1. 22 bedrifter hadde fra 10 og 14 yrkeshemmede i fase 1. Figuren viser også at hovedtyngden av bedriftene, i alt 63 bedrifter, hadde færre enn 15 yrkeshemmede i fase 1. Kun 5 bedrifter hadde mer enn 24 ansatte i fase 1. Bedriftene med flest yrkeshemmede i fase 1 ved utgangen av 1998 var Åstvedt Industrier A/S i Bergen, og Norservice i Sør-Trøndelag, begge med 36 yrkeshemmede personer, samt Drammen Industri A/S med 33

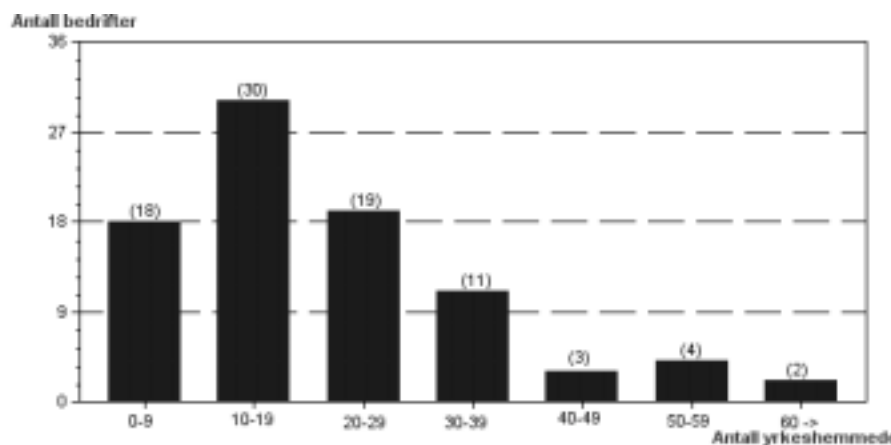

Figur 4.2: Antall bedrifter fordelt på antall yrkeshemmede i fase 2.

ansatte, og Fretex-Stavanger, hver med 32 yrkeshemmede.

Når det gjelder antall ansatte i fase 2, viser figur 4.2 at hovedtyngden av arbeidsmarkedsbedriftene hadde fra 10 til 19 yrkeshemmede i fase 2. Spredningen i antall yrkeshemmede er noe større enn i fase 1. I alt 28 bedrifter hadde fra 10 til 19 yrkeshemmede i fase 2. 22 bedrifter hadde fra 20-29 yrkeshemmede i fase 2. Totalt sett hadde 80 prosent av bedriftene færre enn 40 yrkeshemmede i fase 2. Det er altså et fåtall bedrifter med mer enn 40 yrkeshemmede i fase 2, men det finnes noen bedrifter med mer enn 70 ansatte i fase 2 i 1998. Bedriften med flest ansatte i fase 2 i 1998 var Fretex-Stavanger med 92 yrkeshemmede, mens A/S Nopro Notodden hadde 78 personer i fase 2. I alt 6 bedrifter hadde færre enn 10 personer i fase 3. Alle disse bedriftene var karakterisert ved å ha hovedtyngden av de ansatte i fase 3.

Når det gjelder antall ansatte i fase 3 har vi også en høyreskjev fordeling, jamfør figur 4.3. De aller fleste bedriftene har færre enn 40 ansatte i fase 3. Hovedtyngden av bedriftene (34 prosent) har mellom 10 og 19 ansatte. Et ganske stort antall bedrifter har færre enn 10 ansatte i fase 3 i 1998.

Figur 4.3: Antall bedrifter fordelt på antall yrkeshemmede i fase 3.

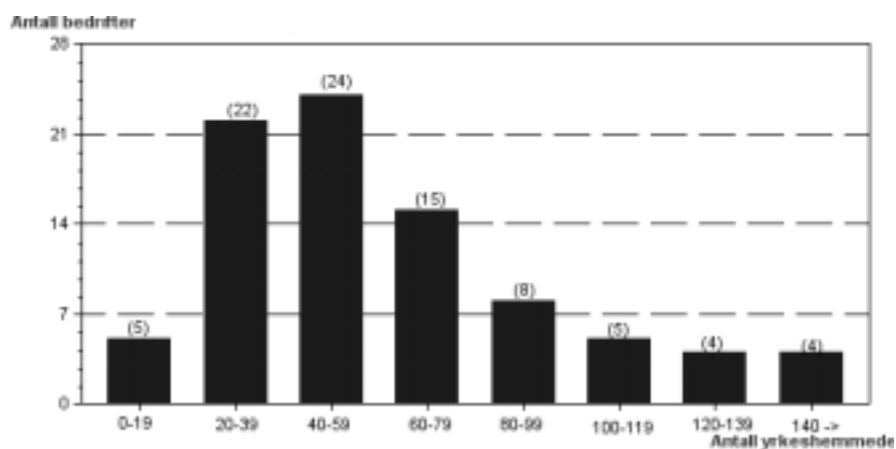
Bedriftene med flest yrkeshemmede i fase 3 er Agderprodukter med 69, og Totenprodukter med 65, mens Fretex-Stavanger hadde 58 yrkeshemmede i fase 3.

Figur 4.4 gir antall yrkeshemmede for alle fasene total sett. Vi ser av denne figuren at hovedtyngden av bedriftene har fra 20 til 80 yrkeshemmede totalt sett for alle fasene. I alt 70 prosent av bedriftene ligger i denne størrelsesorden, med en overvekt av bedrifter med totalt sett fra 40 til 60 yrkeshemmede. Spredningen i antall yrkeshemmede i bedriftene er ganske stor. Fretex-Stavanger er den klart største bedriften med 182 yrkeshemmede ved utgangen av 1998. Det var i alt 5 arbeidsmarkedsbedrifter med færre enn 20 yrkeshemmede.

4.2 Antall ansatte over tid

Dersom vi ser på endringer over tid, finner vi et relativt stabilt system for arbeidsmarkedsbedriftene for årene 1995 til 1998. I figur 4.5 har vi plottet antall yrkeshemmede personer i fase 1 i de ulike bedriftene for årene 1995 til

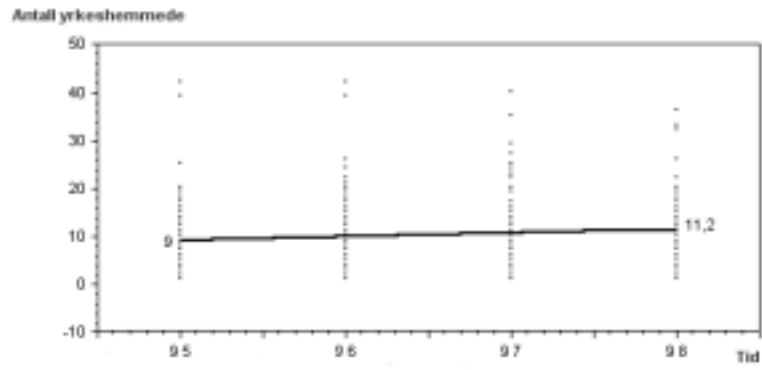

Figur 4.4: Antall bedrifter fordelt på antall yrkeshemmede.

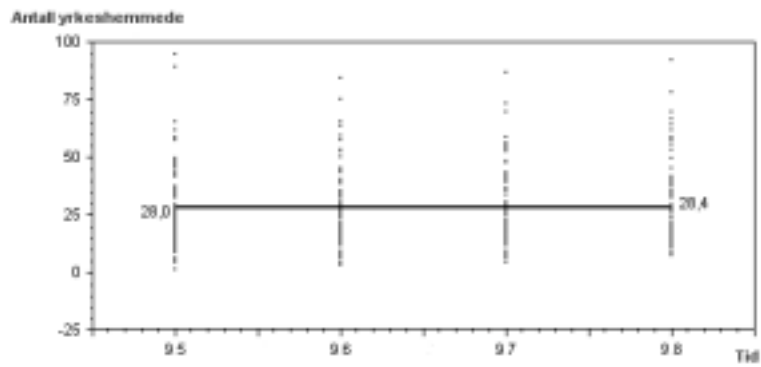
1998. Hver “prikk” i figuren representerer en bedrift. En kan dermed ut fra figuren se på spredningen i antall yrkeshemmede personer i fase 1 over tid.

Det har vært en svak økning i antall ansatte i fase 1 over tid, mens spredningen har gått noe ned. Gjennomsnittlig antall yrkeshemmede for alle arbeidsmarkedsbedriftene er indikert ved den horisontale streken som går gjennom alle årene. I 1995 var det i gjennomsnitt 9 personer i fase 1 i hver bedrift. Gjennomsnittlig antall yrkeshemmede i fase 1 i hver bedrift var 9,6 i 1996, mens gjennomsnittet i 1997 var 10,7. I 1998 hadde gjennomsnittlig antall ansatte i fase 1 steget til 11,2. Bedriftene har tatt inn flere personer i fase 1 over tid, men ingen av bedriftene har i denne perioden hatt mer enn 42 yrkeshemmede i fase 1 totalt sett gjennom årene.

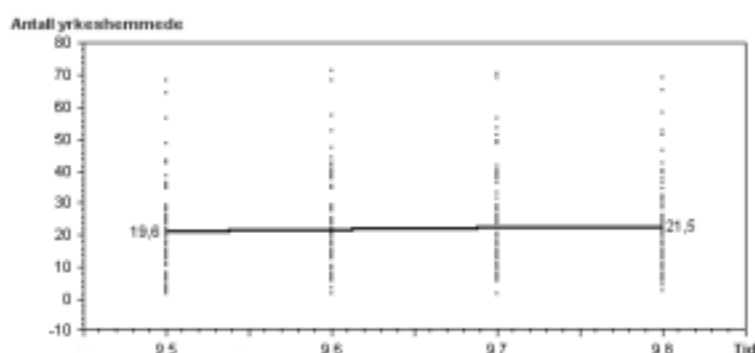
I fase 2 er bildet noe annerledes, jamfør figur 4.6. Denne figuren gir antall yrkeshemmede personer i fase 2 for årene 1995 til 1998 for hver enkelt bedrift. Antall yrkeshemmede personer i fase 2 har vært stabilt over tid. I 1995 var det i gjennomsnitt 28 yrkeshemmede personer i fase 2. Dette gjennomsnittet har holdt seg stabilt over tid. Vi kan følge gjennomsnittet over

Figur 4.5: Antall yrkeshemmede i fase 1 over tid.

Figur 4.6: Antall yrkeshemmede i fase 2 over tid.

Figur 4.7: Antall yrkeshemmede i fase 3 over tid.

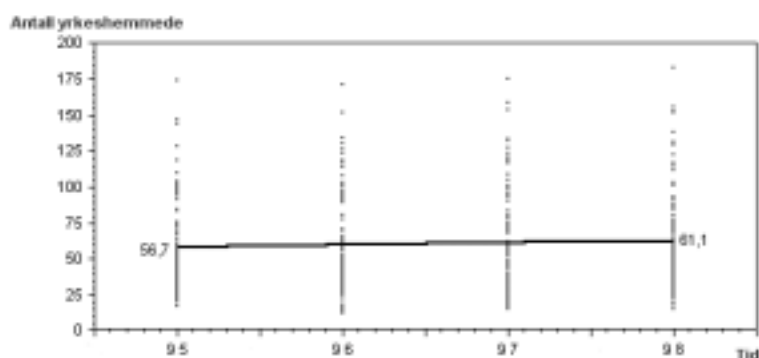
tid ved å se på den horisontale streken i figuren. Vi ser også av figuren at det er svært få bedrifter med mer enn 75 yrkeshemmede i fase 2. Flertallet av arbeidsmarkedsbedriftene har færre enn 50 yrkeshemmede i fase 2.

Widding (2000) finner at det har blitt vanskeligere å rekruttere yrkeshemmede til fase 2. Samtidig finner vi at det ikke har vært noen nedgang i antall yrkeshemmede. Det kan indikere at sammensetningen av yrkeshemmede endres over tid. Jo mindre mulighet bedriftene har for å selektere gode kandidater for fase 2, desto tyngre kan det tenkes at sammensetningen av yrkeshemmede blir. Vi vil komme tilbake til dette i kapittel 5.

Også i fase 3 har det vært relativt stabilt med yrkeshemmede personer over tid. Figur 4.7 gir antall yrkeshemmede i fase 3 for årene 1995 til 1998.

I 1995 var det i gjennomsnitt for hver bedrift i underkant av 20 personer i fase 3. Gjennomsnittlig antall yrkeshemmede i fase 3 økte til 21,5 i 1998. Den horisontale streken i figuren viser gjennomsnittlig antall yrkeshemmede i fase 3 over tid. Vi har også indikert gjennomsnittlig antall yrkeshemmede i 1995 og 1998 i figuren med tall.

Figur 4.8 viser antall yrkeshemmede totalt sett for alle fasene og alle

Figur 4.8: Antall yrkeshemmede totalt for alle fase over tid.

bedriftene i perioden fra 1995 til 1998. Gjennomsnittlig antall yrkeshemmede i arbeidsmarkedsbedriftene har økt noe, fra 56,7 yrkeshemmede i 1995 til 61,1 yrkeshemmede i hver bedrift i 1998. Denne økning skyldes at det er noe flere yrkeshemmede personer i fase 1 og fase 3 over tid. I gjennomsnitt økte antallet yrkeshemmede i fase 1 med 2 personer i hver bedrift fra 1995 til 1998. Antall yrkeshemmede i fase 3 økte også i gjennomsnitt med 2 personer i hver bedrift i samme periode. Antall yrkeshemmede i fase 2 har holdt seg stabil i perioden fra 1995 til 1998.

4.3 Næringsstruktur og arbeidsledighet

Arbeidsmarkedsbedriftene er lokalisert rundt om i hele Norge. De fleste bedriftene er lokalisert ved større sentra eller byer siden denne typen bedrifter fordrer et visst rekrutteringsgrunnlag, selv om vi så i forrige avsnitt at størrelsen på arbeidsmarkedsbedriftene varierer sterkt. Alle fylkene er relativt jevnt fordelt med bedrifter.

Når det gjelder fordeling av bedrifter etter næringsstruktur i kommunen,

er 8 prosent av bedriftene lokalisert i primærnæringskommuner eller blandede landbruks- og industrikommuner, jamfør tabell 4.1 nedenfor. I denne næringskategorien finner vi bedriftene Gudbrandsdal Industrier A/S, Norø Industri A/S, Sandane Industri L/L, Sogneprodukter AS, Trollheim Industrier A/S, Trysil Engerdal Produkt AS, og Valdres Møbler A/S. Alle disse bedriftene hadde færre enn 63 ansatte tilsammen i alle fasene i 1998, og må betraktes som relativt små bedrifter. Denne gruppen bedrifter hadde i gjennomsnitt 20 yrkeshemmede totalt sett i alle fasene. Bedriftene ligger også i små kommuner når en ser på folketallet, som varierer fra 3000 til i overkant av 7000 innbyggere. Bedriftene ligger i kommuner med relativ lav arbeidsledighet, med unntak av Trysil, som hadde en arbeidsledighet i 1995 på 5 prosent, og en arbeidsledighet i 1998 på 2,4 prosent. Gjennomsnittlig arbeidsledighet for denne gruppen av bedrifter var i 1995 2,8 prosent, mens den i 1998 var 1,4 prosent.

TABELL 4.1. NÆRINGSSTRUKTUR HVOR BEDRIFTENE ER LOKALISERT.

Primærnæringskommuner og Blandede landbruks- og industrikommuner	8%
Industrikommuner	9%
Mindre sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner	14%
Sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner	29%
Mindre sentrale tjenesteytingskommuner	14%
Sentrale tjenesteytingskommuner	26%

Note: Tabellen viser andelen av bedriftene som ligger i kommuner med ulik næringsstruktur. Vi har brukt SSB sin hovedklassifisering av næringsstruktur i kommunene.

Vi ser av tabell 4.1 at 9 prosent av bedriftene er plassert i rene industrikommuner. Dette er kommuner hvor det dominerende næringsgrunnlaget er industri eller bygg- og anleggsvirksomhet, og hvor landbruk og fiske er mindre dominerende. Bedriftene som er lokalisert i denne typen kommune er fire arbeidsmarkedsbedrifter i Hordaland: Indre Hardanger A/S, Nordheimsund Industrier A/S, Nordhordaland Industriservice A/S, Sunnhordaland Industri A/S, samt Flekkefjord Produkter A/S, Norsk Forbrukerkjemi AS, AS Nipro, Teli A/S. Befolkningsgrunnlaget i disse industrikommunene er høyere enn i foregående gruppe. Antall innbyggere i kommunene hvor disse bedriftene er lokalisert varierer fra 2566 til 31651, med et gjennomsnitt på 11.000. Bedriftene varierer fra 14 til 100 ansatte, med et gjennomsnitt på 33 yrkeshemmede

totalt sett for alle fasene. Arbeidsledighetsforholdene i kommunene er noe dårligere enn i foregående gruppe av bedrifter. I 1995 var gjennomsnittlig arbeidsledighet 3,8 prosent, mens den i 1998 var under 2 prosent. Arbeidsledigheten for menn var noe høyere enn for kvinner i 1998, med henholdsvis 2,1 og 1,9 prosent.

14 prosent av bedriftene er lokalisert i mindre sentrale, blandede tjenesteyttings- og industrikommuner. Dette er kommuner hvor de tjenesteytende næringer sysselsetter flere enn de vareproduserende næringer, men høyst dobbelt så mange. Primærnæringene samlet sysselsetter færre enn industri eller bygg og anlegg, og kommunene ligger mindre sentralt. Befolkningsgrunnetallet i denne typen kommuner er høyere enn for de rene industrikommunene. I gjennomsnitt var innbyggertallet 13600 for kommunene som hadde arbeidsmarkedsbedrifter i denne kategorien. Innbyggertallet i kommunene varierte fra cirka 7000 til over 25.000. Bedriftene er også større enn arbeidsmarkedsbedriftene som er lokalisert i industrikommunene. Gjennomsnittlig bedriftsstørrelse i denne gruppen var 49 yrkeshemmede totalt sett for alle fasene. Gjennomsnittlig arbeidsledighetsprosent er også høyere enn for arbeidsmarkedsbedriftene lokalisert i primærnæringskommuner og industrikommuner. I 1995 var gjennomsnittlig arbeidsledighetsprosent i denne kategorien 4,4 prosent, mens den i 1998 var 2,6 prosent. Arbeidsledighetstallene er altså høyere enn i de to foregående gruppene.

Flest bedrifter er lokalisert i sentrale, blandede tjenesteyttings- og industrikommuner (29 prosent) og sentrale tjenesteyttingskommuner (26 prosent), jamfør tabell 4.1.

Sentrale, blandede tjenesteyttings- og industrikommuner er kommuner hvor de tjenesteytende næringer sysselsetter flere enn de vareproduserende næringer, men høyst dobbelt så mange. Primærnæringene samlet sysselsetter færre

enn industri eller bygg og anlegg. Kommunene ligger sentralt. Som nevnt, 29 prosent av arbeidsmarkedsbedriftene er lokalisert i denne typen kommuner. Bedriftene i denne næringskategorien har i gjennomsnitt over 34.000 innbyggere. Bedriftene er også relativt store. Den minste bedriften i denne kategorien hadde 24 yrkeshemmede, mens den største bedriften hadde 182 yrkeshemmede. I gjennomsnittlig hadde bedriftene 79 yrkeshemmede for alle fasene sett under et. Arbeidsledighetsforholdene er lik de i foregående gruppe. I 1995 var gjennomsnittlig arbeidsledighet 4,5 prosent, mens den i 1998 var 2,2 prosent.

Mindre sentrale tjenesteytingskommuner er kommuner hvor de tjenesteytende næringer sysselsetter mer enn dobbelt så mange som de vareproduserende næringer. Kommunene ligger mindre sentralt og 14 prosent av arbeidsmarkedsbedriftene er lokalisert i denne typen kommuner, jamfør tabell 4.1. Innbyggertallet i kommunene hvor disse bedriftene er lokalisert hadde et gjennomsnitt på 18.000. Dette er noe lavere enn i foregående gruppe. Bedriftene er også mindre enn i foregående gruppe. I gjennomsnitt var det 53 yrkeshemmede i disse bedriftene, med en variasjon fra 17 til 128. Arbeidsledighetsprosenten i 1998 var 4,5 prosent, noe som er på linje med de andre bedriftene. Dette er også den eneste kategorien hvor arbeidsledigheten for kvinner er større enn for menn. I 1995 var arbeidsledighetsprosenten for kvinner i gjennomsnitt 5,1 prosent, mens den for menn var 3,8 prosent. I 1998 hadde denne gruppen den høyeste arbeidsledighetsprosenten for gruppene vi ser på. I 1998 var arbeidsledighetsprosenten i 1998 2,6 prosent, fordelt på 3 prosent for kvinner og 2,2 prosent for menn.

Sist har vi sentrale tjenesteytingskommuner, hvor 26 prosent av bedriftene er lokalisert. Dette er kommuner hvor de tjenesteytende næringer sysselsetter mer enn dobbelt så mange som de vareproduserende næringer, og hvor kom-

munene ligger sentralt. Bedriftene som er kategorisert i denne gruppen ligger også i de største kommunene. I gjennomsnitt var det nesten 50.000 innbyggere i kommunene hvor disse bedriftene var lokalisert. Bedriftene i denne kategorien hadde i gjennomsnitt 67 yrkeshemmede i 1998. Arbeidsledighetsforholdene i denne kategorien var stort sett som i de andre kategoriene. I 1995 var arbeidsledigheten på 4,3 prosent, mens den i 1998 var på 2,4 prosent.

Når det gjelder næringsstruktur i kommunene hvor de ulike arbeidsmarkedsbedriftene er lokalisert finner vi at flertallet (55 prosent) av bedriftene er lokalisert i sentrale kommuner, det vil si bykommuner eller kommuner i tilknytning til større bysentra. Dette gjelder spesielt de litt større bedriftene. Dette er naturlig, siden denne typen bedrifter fordrer et visst rekrutteringsgrunnlag. Selv om arbeidsledigheten varierer noe, ser det ikke ut til å være signifikante forskjeller i ledigheten hvor bedriftene er lokalisert.

4.4 Type bedrift

Arbeidsmarkedsbedriftene kan grupperes etter hvilke typer jobb-beskjeftigelse de yrkeshemmede har i bedriftene. Totalt opererer en med 18 grupper. Dette er 1) mekanisk, 2) trevare, 3) grafisk, 4) elektrisk, elektronisk, 5) næringsmiddel, 6) tekstil/søm, 7) kjemisk/plast, 8) handel, 9) håndverkstjenester, 10) andre tjenester, 11) vedlikehold, 12) kontor/adm/edb/regnskap, 13) transport, 14) kantine, 15) rengjøring, 16) salg, 17) omsorg/barnehager, samt 18) annet.

Tabell 4.2 viser vår inndeling i arbeidsmarkedsbedriftene basert på jobb-beskjeftigelse i bedriftene.

TABELL 4.2. BRANSJEINNDELING AV AMB-BEDRIFTENE.

Mekanisk	37%
Trevare	9%
Grafisk	7%
Elektrisk, elektronisk	6%
Næringsmiddel	1%
Tekstil/søm	7%
Kjemisk, plast	1%
Handel	1%
Salg	2%
Annet	5%
Flere hovedaktiviteter	24%

Note: Inndeling av arbeidsmarkedsbedriftene basert på jobb-beskjeftigelse i bedriftene. Tallene er basert en subjektiv vurdering av hvilken kategori bedriftene tilhører. 'Flere hovedaktiviteter' betyr at bedriften ikke er spesialisert på ett arbeidsområde, men at de yrkeshemmede kan jobbe innenfor forskjellige bransjer.

Som vi ser av tabell 4.2 er de aller fleste bedriftene i kategorien "mekanisk". Denne gruppen utgjorde cirka 37 prosent av alle bedriftene i AMBL-systemet. Vi har også konstruert en ny gruppe, "Flere hovedaktiviteter", som indikerer at bedriftene har mer enn en enkelt hovedbeskjeftigelse, det vil si at bedriften ikke er spesialisert på ett arbeidsområde, men at de yrkeshemmede kan jobbe innenfor forskjellige bransjer innenfor samme bedrift. Denne gruppen er også

relativt stor. 24 prosent av alle bedriftene er i denne kategorien.

Tabell 4.2 har noen næringsgrupper med relativt få bedrifter. Dette er næringsgruppene “næringsmiddel”, “kjemisk”, “handel”, “salg”, som tilsammen tilsvarer 5 prosent av bedriftene. Vi vil i det følgende slå sammen disse næringsgruppene, og inkludere disse i gruppen “annet”. Denne gruppen står nå for 10 prosent av bedriftene. Vi har i det følgende 7 næringsgrupper som bedriftene kan deles inn i. I underkant av 10 prosent av arbeidsmarkedsbedriftene har “trevare” som hovedaktivitet, mens de to gruppene “grafisk” og “tekstil/søm” tilsvarer hver for seg for 7 prosent av alle bedriftene.

4.5 Størrelse, næringsstruktur og ledighet

Vi vil nå se om det er en sammenheng mellom næringsstruktur i kommunen og bedriftsstørrelse og bedriftstype, samt arbeidsledighet i kommunen hvor bedriftene er lokalisert. Senere i kapittelet vil vi analysere om det er en sammenheng mellom *andelen* som kommer i jobb av de som har avsluttet sitt attføringsforløp, og 1) forhold ved bedriftene, som bedriftsstørrelse, type bedrift etter jobb-beskjeftigelse, om bedriften har egen formidler, kvinneandel, etc, samt 2) forhold utenfor bedriftene, som arbeidsledighet og næringsstruktur.

Tabell 4.3 viser arbeidsledighetsforholdene og størrelse på bedriftene fordelt på type bedrift. For gjennomsnittlig antall ansatte i bedriftene viser vi i parentes antall yrkeshemmede fordelt på henholdsvis fase 1, fase 2 og fase 3.

TABELL 4.3. SAMMENHENG MELLOM TYPE BEDRIFT, ARBEIDSLEDIGHET OG ANTALL ANSATTE.

Type bedrift	Arb.løshet	Ansatte(fase 1,2,3)
Mekanisk	2,3%	56 (10,25,21)
Trevare	2,3%	38 (5,19,14)
Grafisk	2,5%	61 (13,30,18)
Elektrisk	2,0%	82 (15,34,33)
Tekstil/søm	2,0%	36 (6,14,16)
Annet	2,3%	69 (13,33,23)
Flere aktiviteter	2,3%	76 (14,36,26)
Alle (gj.snitt)	2,3%	61 (11,28,22)

Note: Nederste linje viser gjennomsnittet for alle arbeidsmarkedsbedriftene i utvalget vårt.

Når det gjelder arbeidsledighet i kommunen hvor bedriftene er lokalisert, finner vi at de ulike typene bedrifter ikke skiller seg spesielt fra hverandre. Høyest arbeidsledighet har de grafiske bedriftene med 2,5 prosent, mens gruppen “tekstil/søm” og “elektrisk” har lavest arbeidsledighet, med 2 prosent i 1998. Det er likevel ingen klare statistiske sammenhenger mellom type bedrift og arbeidsledighetsforhold i kommunene hvor arbeidsmarkedsbedriftene er lokalisert.

Gjennomsnittlig antall yrkeshemmede i arbeidsmarkedsbedriftene var i 1998 61 personer. I underkant av halvparten av disse var personer under fase

2, nærmere bestemt 46 prosent. Flest ansatte finnes i bedriftstypen “elektrisk, elektronisk”, med 82 yrkeshemmede totalt sett. Med unntak av “trevare” og “tekstil/søm” har alle bedriftstypene i gjennomsnitt flere enn 50 yrkeshemmede. “Tekstil/søm” er minst av bedriftstypene, med i gjennomsnitt 36 ansatte, fulgt av “grafisk”, med i gjennomsnitt 38 yrkeshemmede.

Tabell 4.4 viser andelen av bedriftene som er lokalisert i sentrale kommuner, og kommunistørrelse fordelt på type bedrift.

TABELL 4.4. SAMMENHENG MELLOM TYPE BEDRIFT, SENTRALITET, OG KOMMUNESTØRRELSE.		
Type bedrift	Sentralitet	Kommunistørrelse
Mekanisk	41%	58 000
Trevare	13%	8 500
Grafisk	83%	154 000
Elektrisk	100%	27 800
Tekstil/søm	67%	102 400
Annet	67%	71 500
Flere aktiviteter	67%	102 800
Alle (gj.snitt)	55%	73 600

Note: Sentralitet er definert som andelen av bedriftene som ligger i sentrale kommuner.

Det er først verdt å nevne at det ikke nødvendigvis er noen sammenheng mellom hvilke kommuner som er definert som sentrale og folketallet i kommunen. For eks. er de fleste nabokommunene til Bergen definert som sentrale

kommuner, selv om folketallet i noen av disse kommunene er relativt lavt.

Med unntak at bedriftstypen “trevare” er flertallet av bedriftene lokalisert i sentrale kommuner (i henhold til SSB sin inndeling i næringskommuner). Alle bedriftene i kategorien “elektrisk, elektronisk” var lokalisert i sentrale strøk, selv om folketallet i disse kommunene var svært lavt. Disse bedriftene er i hovedsak lokalisert i nærheten av større bykommuner. (6 prosent av bedriftene ble definert som å tilhøre denne bedriftstypen.)

Bedriftene som tilhører gruppen “trevare” er lokalisert i svært små kommuner, med et gjennomsnitt på 8500 innbyggere. De grafiske bedriftene er i hovedsak lokalisert i store kommuner, med et gjennomsnitt på 154.000 innbyggere. Av de 6 bedriftene som er i denne gruppen, er en bedrift lokalisert i Oslo (Indico Produkter A/S) og en bedrift lokalisert i Bergen (Døves Trykkeri A/S). Begge disse to bedriftene er relativt små. Også bedriftene i gruppen “tekstil/søm” er lokalisert i store kommuner.

Tabell 4.5 viser en finere inndeling av bedriftstype og næringsstruktur. Her av vi krysstabulert bedriftstype og næringsstruktur i kommunen. Tabell 4.5 viser hvordan de ulike bedriftstypene fordeler seg på næringsstruktur.

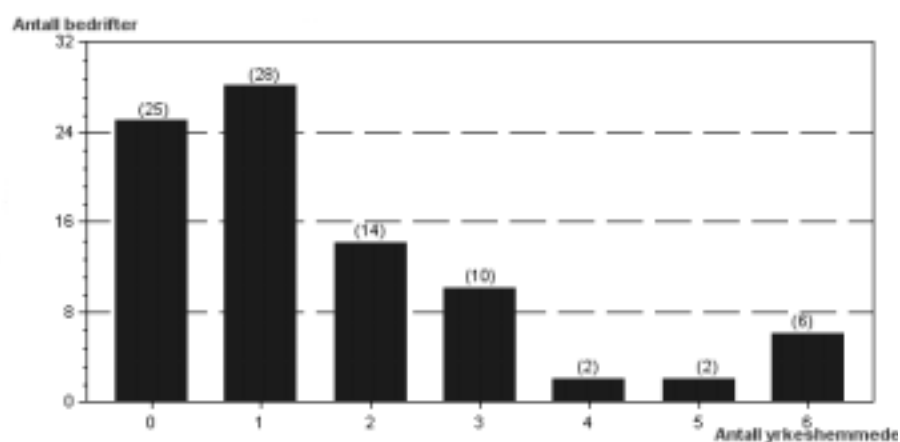
TABELL 4.5. KRYSSTABULERING AV BEDRIFTSTYPE OG NÆRINGSSTRUKTUR.

	N1	N2	N3	N4	N5	N6	sum
Mekanisk	13%	16%	16%	22%	15%	18%	100%
Trevare	38%		25%	12%	25%		100%
Grafisk			17%	33%		50%	100%
Elektrisk				60%		40%	100%
Tekstil/søm		17%	17%	17%		49%	100%
Annet		22%		45%	11%	22%	100%
Flere aktiviteter			15%	33%	19%	33%	100%

Note:

- N1 = Primærnæringskommuner og blandede landbruks- og industrikommuner
- N2 = Industrikommuner
- N3 = Mindre sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner
- N4 = Sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner
- N5 = Mindre sentrale tjenesteytingskommuner
- N6 = Sentrale tjenesteytingskommuner

Tabell 4.5 viser at de mekaniske industribedriftene fordeler seg jevnt over de forskjellige næringskommunene. Flest mekaniske bedrifter finnes i sentrale kommuner hvor næringsstrukturen er preget av en blanding av tjenesteyting (servicenæringer) og industri; 22 prosent av de mekaniske bedriftene er kategorisert i denne næringsgruppen. Trevarebedriftene er lokalisert i næringskommuner med en blanding av tjenesteyting og industri, mens de grafiske bedriftene og de elektriske industribedriftene i hovedsak er lokalisert i sentrale strøk

Figur 4.9: Antall bedrifter fordelt på antall YH i arbeid fra fase 1.

(N4 og N6). Bedriftene som driver med tekstil og søm er i hovedsak lokalisert i sentrale strøk.

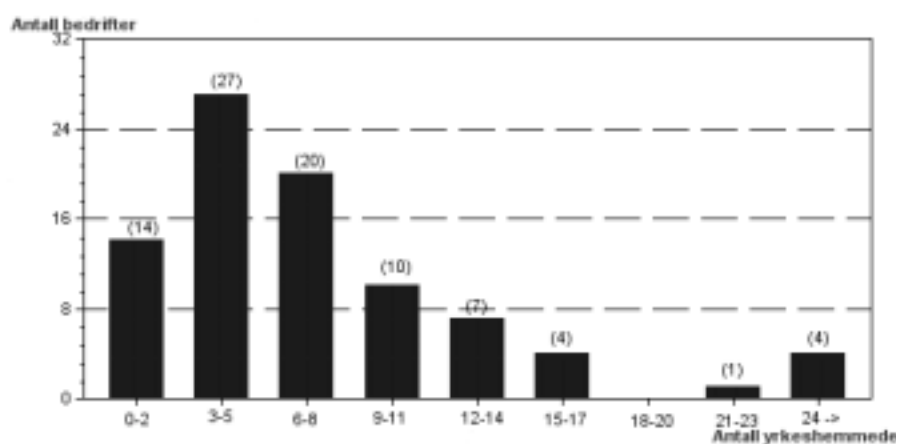
Selv om det er noen forskjeller i hvor de ulike bedriftene er lokalisert, er det vanskelig å finne noen klare mønstre. Noen av bedriftstypene inneholder også relativt få bedrifter, så en skal være noe forsiktig med å overtolke tabell 4.5. Vi har likevel testet med statistiske metoder (Mantel-Haenzel-testen) for forskjeller mellom gruppene av bedrifter med hensyn på lokalisering. Vi fant ingen signifikante resultater, og kan dermed ikke si at det er viktige forskjeller i næringsstrukturen hvor de ulike bedriftstypene er lokalisert.

4.6 Antall personer i ordinært arbeid

Vi vil nå gå over til å se på antall personer som har jobb som sluttårsak. Vi skal komme tilbake til antallet som har jobb som sluttårsak også i neste kapittel, men da benytter vi oss av Aetat sine individdata. I dette kapitlet bruker vi bedriftsdata til å se på overgangen fra tiltak til jobb.

Figur 4.9 viser antall personer som gikk over i arbeid fra fase 1 i 1998 i de ulike bedriftene. Figuren viser at i 25 bedrifter gikk ingen over i arbeid

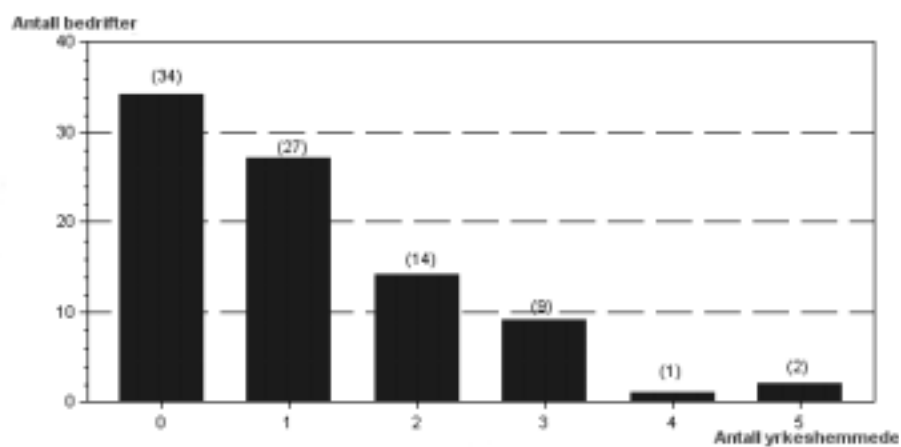

Figur 4.10: Antall bedrifter fordelt på antall YH i arbeid fra fase 2.

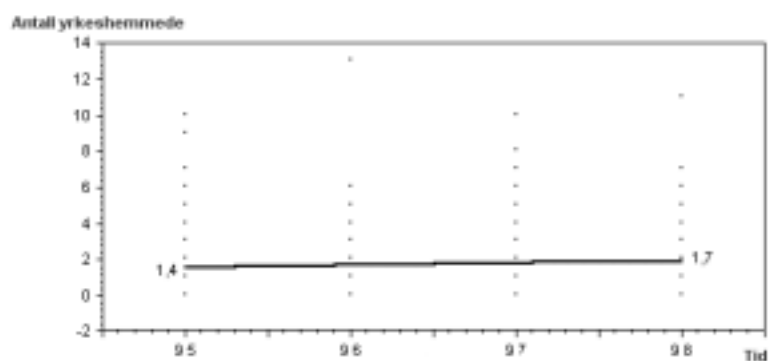
fra fase 1. 28 bedrifter hadde 1 person som gikk over i arbeid fra fase 1 i 1998, mens 14 bedrifter hadde 2 personer med jobb som sluttårsak fra fase 1. Generelt er det få personer som går over i ordinært arbeid fra fase 1 fra hver bedrift. Dette skyldes at fase 1 er en avklarings- og utprøvningsfase, og personer som går ut av arbeidsmarkedsbedriftene fra denne fasen går ofte over på annen type attføring, eller søker om uførepensjon.

Figur 4.10 angir antall personer med jobb som sluttårsak fra fase 2 i 1998. I alt 14 bedrifter hadde 0, 1 eller 2 personer med jobb som sluttårsak fra arbeidsmarkedsbedriftene. 27 bedrifter hadde 3, 4 eller 5 yrkeshemmede med jobb som sluttårsak, mens 20 bedrifter hadde 6, 7 eller 8 yrkeshemmede over i jobb. 70 prosent av bedriftene hadde åtte eller færre personer med jobb som sluttårsak fra fase 2 i 1998.

Fra figur 4.11 ser vi at det er svært få bedrifter som har yrkeshemmede som går fra fase 3 til ordinær jobb. De aller fleste bedriftene har ingen yrkeshemmede fra fase 3 som går over i jobb i det ordinære arbeidsmarked. Som nevnt i kapittel 1 er fase 3 nærmest å betrakte som skjermet sysselsetting, og en skal da ikke forvente at særlig mange personer vil avslutte sitt

Figur 4.11: Antall bedrifter fordelt på antall YH i arbeid fra fase 3.

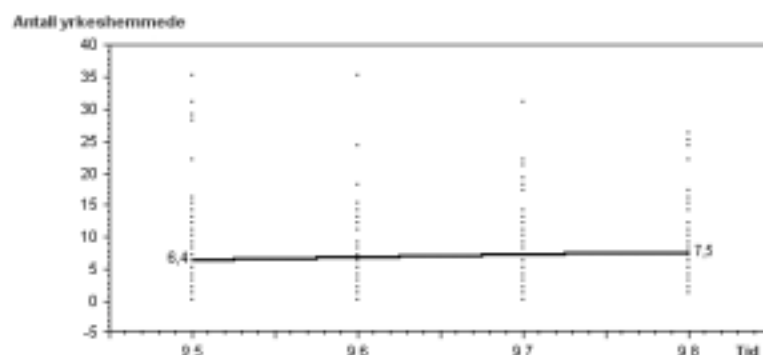
Figur 4.12: Antall personer i arbeid over tid fra fase 1.

attføringsforløp fra fase 3 med jobb.

4.7 Antall personer i arbeid over tid

Antall yrkeshemmede som kommer i ordinært arbeid etter å ha vært i en arbeidsmarkedsbedrift har endret seg noe over tid. Figur 4.12 viser antall personer fra fase 1 som hadde jobb som sluttårsak innenfor hver bedrift.

Figuren viser at bedriftene i gjennomsnitt hadde 1,4 yrkeshemmede som gikk over i jobb fra fase 1 i 1995. I 1998 hadde gjennomsnittet økt til 1,7

Figur 4.13: Antall personer i arbeid over tid fra fase 2.

personer. Dette er svært lave tall, men den prosentvise endringen er hele 17,6 prosent. Noe av denne økningen kan nok forklares av at det var flere personer som ble tatt inn i fase 1 i denne perioden, men det skal vi komme tilbake til når vi senere ser på andelene i stedet for absolutte tall.

Figur 4.13 viser antall personer med jobb som sluttårsak over tid fra fase 2 fra hver av bedriftene. Også her er det en positiv trend i antall personer med jobb som sluttårsak. I 1995 hadde hver bedrift i gjennomsnitt 6,4 yrkeshemmede med jobb som sluttårsak. Dette gjennomsnittet økte til 7,5 i 1998. Dette er altså en økning på 1,1 prosentpoeng eller 17,2 prosent. Dette kan vise seg å være en betydelig økning siden antall personer i fase 2 har holdt seg stabilt over tid.

Antall personer med jobb som sluttårsak fra fase 3 innenfor hver bedrift i AMBL-systemet er relativt lavt. I 1995 hadde i gjennomsnitt 0,9 personer per bedrift jobb som sluttårsak. Denne andelen steg til 1,1 personer per bedrift i 1998. Som vi så fra figur 4.11 har flertallet av bedriftene ingen personer over i jobb fra fase 3. Dette er ikke overraskende siden fase 3 er skjermet sysselsetting og personene i denne fasen er vanskelig å rehabilitere. Muligheten er likevel til stede for at personer kan gå fra fase 3 og over i jobb,

spesielt i tider hvor arbeidsledigheten er svært lav. I neste kapittel skal vi også se på andre sluttårsaker, som for eksempel uførepensjon, etc.

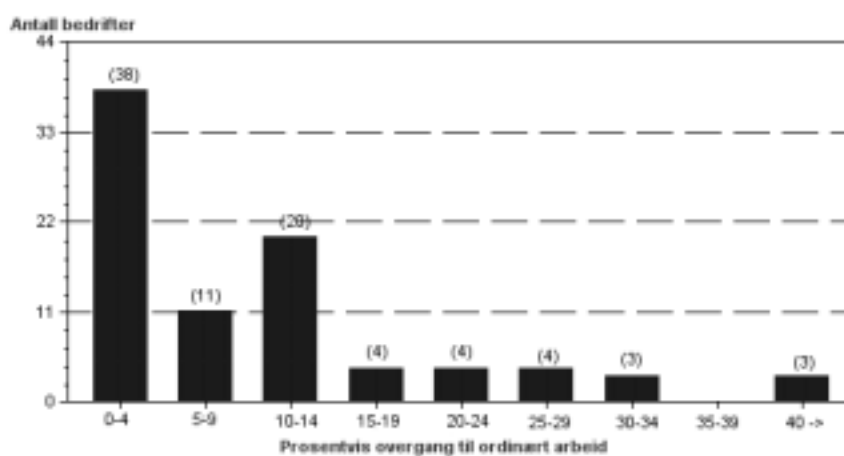
Totalt sett for alle faser viser antall personer per bedrift som gikk over i jobb totalt en økning fra 8,3 personer i 1995 til 10,3 personer i 1998. Dette er en oppgang på 24,1 prosent, men tallet justerer ikke for endringen som har skjedd i antall personer i de ulike fasene. Siden antall personer i AMB-systemet har holdt seg svært stabil over tid, forventer vi at absolutte økninger i antall ansatte med jobb som sluttårsak også skal gi seg utslag i økninger i andelen med jobb som sluttårsak.

4.8 Andeler i arbeid fra fase 1 og 2

Kanskje mer interessant enn å se på antall personer i jobb etter endt opplæring i en arbeidsmarkedsbedrift, er det å se på andelen av de som har sluttet i en arbeidsmarkedsbedrift som har jobb som sluttårsak. Vi får da justert for at antallet yrkeshemmede i bedriftene varierer. Vi fokuserer her på andelen med jobb som sluttårsak av de som har sluttet fra fase 1 og fase 2, siden disse fasene er hovedfokus i denne rapporten.

4.8.1 Fase 1

Figur 4.14 viser antall bedrifter fordelt på den prosentvise overgangen til arbeid fra fase 1 i 1997. Langs den horisontale akse vises den prosentvise andelen som har jobb som sluttårsak. Denne prosenten er beregnet som antallet med jobb som sluttårsak over antall personer med sluttårsak, det vil si antall personer som ikke lenger er i en arbeidsmarkedsbedrift. Langs den vertikale akse vises antall bedrifter. Den første stolpen sier at 38 arbeidsmarkedsbedrifter hadde en andel med jobb som sluttårsak på mindre enn 5 prosent. Det vil si at færre enn 5 prosent av de som sluttet hadde jobb som

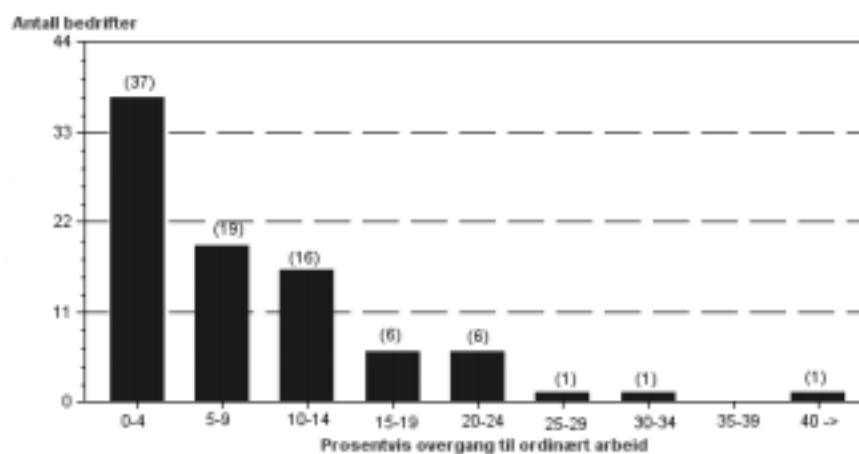

Figur 4.14: Antall bedrifter fordelt på prosentvis overgang til arbeid fra fase 1, 1997.

sluttårsak fra fase 1 i 1997. 11 bedrifter hadde en jobbandel på mellom 5 og 9 prosent, mens 8 bedrifter hadde en jobbandel på mellom 10 og 14 prosent fra fase 1 i 1997.

Figur 4.15 på neste side viser den prosentvise overgangen til arbeid (av de med sluttårsak) fra fase 1 i 1998. Mens 69 av bedriftene hadde en jobbandel på mindre enn 15 prosent i 1997, hadde 72 av bedriftene en jobbandel på mindre enn 15 prosent i 1998.

Andelen yrkeshemmede med jobb som sluttårsak har gått noe ned fra 1997 til 1998. Den gjennomsnittlige jobbandelen fra fase 1 i 1997 var 9,4 prosent, mens andelen i 1998 var 7,2 prosent. Andelen med jobb som sluttårsak av alle som sluttet fra arbeidsmarkedsbedriftene sank altså med over 2 prosentpoeng. En skal kanskje ikke legge for mye vekt på denne nedgangen i andelen med jobb som sluttårsak fra fase 1, siden formålet med denne fasen som sagt tidligere ikke i utgangspunktet er å få folk inn i ordinære jobber. Mer relevant blir det å analysere resultatene for fase 2.

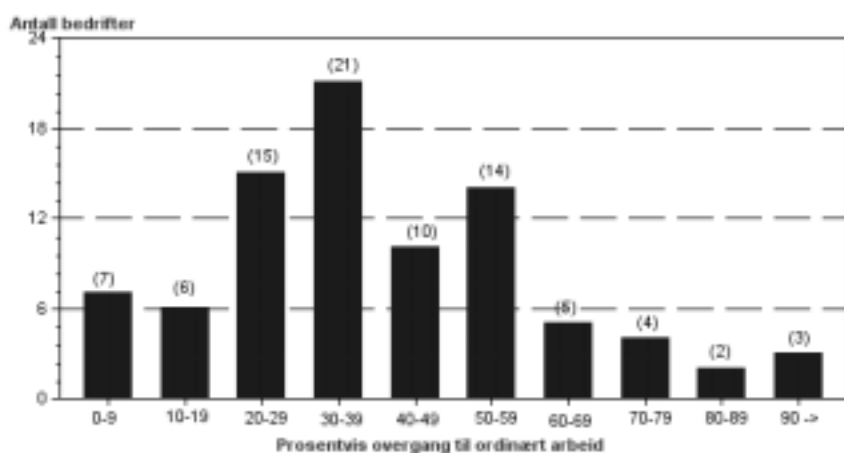
Figur 4.15: Antall bedrifter fordelt på prosentvis overgang til arbeid fra fase 1, 1998.

4.8.2 Fase 2

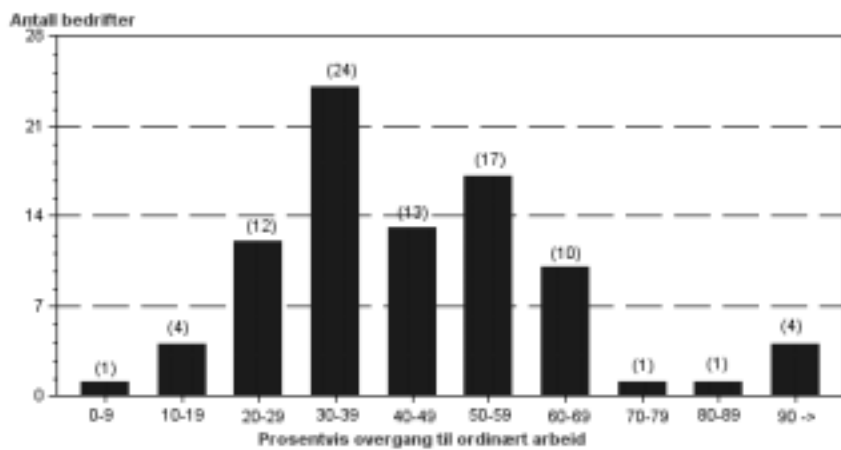
Fase 2 er en fase hvor de yrkeshemmede skal få kompetanse og opplæring til å kunne fungere i en jobb i det ordinære arbeidsmarked. Andelen med jobb som sluttårsak vil være av stor betydning for suksessen til arbeidsmarkedsbedriftene, siden formålet med disse i siste instans er å bringe yrkeshemmede tilbake til det ordinære arbeidsmarked.

Figur 4.16 på neste side viser den prosentvise overgangen til jobb fra fase 2 i 1997. Jobbandelene for fase 2 er betydelig høyere enn for fase 1, som vi analyserte i forrige avsnitt. Et flertall av bedriftene har enn jobbandel på mellom 30 og 40 prosent, det vil si, av de som sluttet gikk mellom 30 og 40 prosent over i ordinær jobb. 24 prosent av bedriftene kommer i denne kategorien. Flertallet av bedriftene, 69 prosent, har en jobbandel på mellom 20 og 60 prosent fra fase 2 i 1997.

Figur 4.17 på neste side viser den prosentvise overgangen til jobb fra fase 2 i 1998. Vi ser at tyngdepunktet har beveget seg mot høyre, det vil si at jobbandelen ser ut til å ha økt fra 1997 til 1998. Fremdeles er det flest

Figur 4.16: Antall bedrifter fordelt på prosentvis overgang til arbeid fra fase 2, 1997.

Figur 4.17: Antall bedrifter fordelt på prosentvis overgang til arbeid fra fase 2, 1998.

bedrifter med jobbandel på mellom 30 og 40 prosent, men antallet bedrifter med jobbandel mellom 40 og 50 prosent, og antallet med jobbandel mellom 50 og 60 prosent har steget fra 1997 til 1998. I 1998 hadde 19,5 prosent av bedriftene en jobbandel på mellom 50 og 60 prosent fra fase 2.

Den prosentvise overgangen til arbeid i det ordinære arbeidsmarked fra fase 2 har økt fra 1997 til 1998. Den gjennomsnittlige jobbandelen fra fase 2 i 1997 var 39 prosent, mens andelen i 1998 var 42 prosent. Andelen med jobb som sluttårsak av alle som sluttet fra arbeidsmarkedsbedriftene steg altså med 3 prosentpoeng fra 1997 til 1998. Med de antakelsene vi har gjort om modellen sier dette resultatet at tiltakseffekten har bedret seg med 7,7 prosent fra 1997 til 1998. Med de dataene vi har tilgang på kan vi ikke beregne den nøyaktige tiltakseffekten fordi vi ikke har data på hvordan de som sluttet fra en arbeidsmarkedsbedrift ville ha gjort det på arbeidsmarkedet uten tiltaket. Vi kan likevel konkludere med at tiltakseffekten har bedret seg fra fase 2, og det med 7,7 prosent fra 1997 til 1998.

4.9 Formidlere

Vi vil i dette avsnittet se om det er noen sammenheng mellom antallet og andelen med jobb som sluttårsak fra arbeidsmarkedsbedriftene og om bedriftene har egen formidler eller ikke.

Etter 1993 har det blitt opprettet en rekke nye formidlerstillinger rundt om på bedriftene for å forbedre formidlingen av arbeidstakerne i AMB-bedriftene til ordinært arbeid. Vanlige oppgaver for disse er organisering av interne jobbsøkerkurs, utadrettet virksomhet mot det lokale næringslivet og samarbeid med arbeidskontorene. En viktig del av arbeidet er også å bistå arbeidstakerne med skriving av søknader, informasjon om ledige jobber, bistand i kontakt med mulige arbeidsgivere og motivasjonsarbeid.

Tabell 4.6 viser sammenhengen mellom en del bakgrunnskjennetegn ved bedriftene delt opp etter om bedriftene har egen formidler eller ikke.

	FORMIDLER	
	UTEN	MED
Antall YH fase 1	9,2	16,5
Antall YH fase 2	24,2	39,3
Antall YH fase 3	18,6	29,2
Arbeidsløshet i kommune	2,3%	2,3%
Antall YH sluttet fase 1	19,5	33,9
Antall YH sluttet fase 2	15,8	23,1
Antall YH sluttet fase 3	3,0	3,9
Antall YH med jobb fase 1	1,5	2,3
Antall YH med jobb fase 2	6,7	9,7
Antall YH med jobb fase 3	1,0	1,3
Andel YH med jobb fase 1	7,7	7,8
Andel YH med jobb fase 2	37,2	41,8
Andel YH med jobb fase 3	28,6	32,0

Sammenligningen i tabellen viser flere ting. For det første ser vi at antall yrkeshemmede i fase 1, 2 og 3 er høyere i bedrifter med enn uten formidler. Det er altså større sannsynlighet for at bedriften har egen formidler desto større bedriften er. For det andre er antall yrkeshemmede som sluttet i de tre fasene høyere i bedrifter med enn uten formidler. Dette er ikke overraskende

siden formidlere er noe overrepresentert i større bedrifter. For det tredje er arbeidsledighetsprosenten i kommuner med formidler og uten formidler den samme. For det fjerde finner vi at antall yrkeshemmede med jobb som sluttårsak i fase 1, 2 og 3 er høyere i bedrifter med formidler enn i bedrifter uten. Dette er igjen en følge av sammenhengen mellom størrelsen på bedriften og formidler.

For det femte viser tabellen at når vi ser på andelen yrkeshemmede som har jobb som sluttårsak i de ulike fasene, er denne noe høyere i bedrifter med egen formidler enn bedrifter uten egen formidler. Bedrifter med egen formidler har en jobbandel på 41,8 prosent, mens bedrifter uten formidler har en jobbandel på 37,2 prosent fra fase 2. Også for fase 3 er det en liten forskjell i jobbandler i bedrifter med og uten egen formidler. Bedrifter med egen formidler hadde en jobbandel på 32 prosent i 1998 fra fase 3, mens bedrifter uten formidler hadde en jobbandel på 28,6 prosent i 1998.

I arbeidsmarkedsbedrifter uten egen formidler er det gjerne attføringsansvarlig eller personal- eller attføringskonsulentene som har ansvar for formidling av arbeidstakerne, i samarbeid med Aetat lokalt (Arbeidskontoret). De lykkes i noe mindre grad med å få yrkeshemmede i arbeid enn formidlerne. Samarbeid med arbeidskontoret er svært viktig for disse bedriftene, og en finner gjerne i fellesskap fram til passende ordninger slik at formidlingsarbeidet fungerer tilfredsstillende.

4.10 Regresjonsanalyser

Antall personer med jobb som sluttårsak er naturlig nok korrelert med antall yrkeshemmede i arbeidsmarkedsbedriften. Vi har kjørt regresjoner på bedriftsnivå for å se hvilke faktorer som kan forklare andelen som slutter fra arbeidsmarkedsbedriftene ved å gå over i en jobb i det ordinære arbeids-

marked. Faktorer som vi har inkludert her er type arbeidsmarkedsbedrift, arbeidsledighetsforhold på kommunenivå, næringsstruktur i kommunen, andel menn i arbeidsmarkedsbedriftene, antall ordinært ansatte i bedriftene, om bedriften har egen formidler, etc.

Det viste seg at det var svært få signifikante estimerte regresjonskoeffisienter i disse regresjonsanalysene. Tabell 4.7 viser en regresjon hvor andel i jobb fra fase 2 er avhengig variabel. Den eneste variabelen som ble signifikant var arbeidsledighetsprosent på kommunenivå. Høyere arbeidsledighet påvirker andelen med jobb som sluttårsak negativ, det vil si at jo høyere arbeidsledighet det er i kommunen hvor bedriften er lokalisert, desto lavere er andelen med jobb som sluttårsak. Videre finner vi også at BTYPE5 (tekstil og søm) gjør det bedre enn de andre bedriftstypene. Dette er bedrifter hvor kvinner er i klart flertall. Ellers finner vi ingen effekt av å ha egen formidler i bedriften. Denne koeffisienten var ikke forskjellig fra null i statistisk betydning. Vi finner heller ingen effekt av næringsstruktur eller størrelse på bedriften når vi ser på andelen som kommer i jobb.

Videre finner vi at endringene i sysselsettingsandelene over tid samsvarer med deskriptiv statistikk. Vi fant der at jobbandelen økte med tre prosentpoeng fra 1997 til 1998. Med bruk av regresjonsanalyse, hvor vi justerer for en rekke faktorer, inkludert arbeidsledighetsforholdene, finner vi at jobbandelen økte med 2,5 prosentpoeng. Denne effekten er derimot ikke signifikant forskjellig fra null fra et statistisk synspunkt.

I regresjoner hvor vi hadde antall personer med jobb som sluttårsak viste det seg at det kun var bedriftsstørrelse som hadde noen signifikant innvirkning på antall yrkeshemmede med jobb som sluttårsak. Vi fant her at antall yrkeshemmede med jobb som sluttårsak var høyere for store bedrifter enn for små bedrifter. Dette er hva vi ville forvente å finne.

Alle regresjonsmodellene vi prøvde ut viste dårlig forklaringskraft. Dette kan skyldes at bedriftsdata er “aggregerte” data. Regresjonsanalyse på aggregerte data viser ofte dårlig forklaringskraft. Dette skyldes at variasjoner innenfor en bedrift ofte blir utlignet når en aggregerer. Faktorer som teller positivt for noen, kan telle negativt for andre, og i sum kommer vi ut i null. Vi vil komme tilbake til regresjonsanalyser i senere kapitler, men da ved bruk av et annet datasett (individdata).

TABELL 4.7. ANDEL MED JOBB SOM SLUTTÅRSAK FRA FASE 2.
OLS-REGRESJON.

Variabel	Koeffisient	St. Error	t-ratio	P[T >t]
Constant	48.60	15.69	3.09	0.002
BTYPE1				
BTYPE2	4.18	6.47	0.64	0.518
BTYPE3	1.83	7.61	0.24	0.810
BTYPE4	-1.42	7.28	-0.19	0.844
BTYPE5	21.49	9.02	2.38	0.017
BTYPE6	-10.33	6.93	-1.48	0.137
BTYPE7	-2.54	4.57	-0.55	0.578
N1				
N2	11.64	8.72	1.33	0.182
N3	1.54	7.95	0.19	0.845
N4	2.94	7.73	0.38	0.704
N5	1.53	7.92	0.19	0.846
N6	-0.86	7.80	-0.11	0.911
FORMIDLER	-0.76	5.18	-0.14	0.882
ORDAND	0.74	0.63	1.17	0.242
MENNAND	0.51	0.12	0.40	0.687
ANF2AND	-0.19	0.19	-0.98	0.327
ANSF2	0.10	0.12	0.84	0.399
ARBLT	-0.30	0.16	-1.84	0.065
A98	0.24	4.32	0.05	0.954

Note: For variabelforklaring, se neste side.

VARIABELFORKLARING:

BTYP1 = Mekaniske bedrifter.

BTYP2 = Trevare bedrifter.

BTYP3 = Grafiske bedrifter.

BTYP4 = Elektrisk / Elektronisk.

BTYP5 = Tekstil / Søm.

BTYP6 = Annet (samlegruppe av små næringer).

BTYP7 = Bedrifter med flere hovedaktivitet.

N1 = Primærnæringskommuner og blandede landbruks- og
industrikommuner

N2 = Industrikommuner

N3 = Mindre sentrale, blandede tjenesteytings- og
industrikommuner

N4 = Sentrale, blandede tjenesteytings- og industri-
kommuner

N5 = Mindre sentrale tjenesteytingskommuner

N6 = Sentrale tjenesteytingskommuner

ORDAND = andel ordinært ansatte (antall ordinært
ansatte over totalt antall ansatte)

MENNAND = andel menn (antall menn over totalt antall
ansatte)

ANF2AND = andel av YH i fase 2

ANSF2 = antall personer i fase 2 (bedriftsstørrelse)

ARBLT = arbeidsledighet i kommunen hvor bedrifter er
lokalisert

A98 = årsindikator for 1998

Kapittel 5

Analysen av individdata

Vi vil i dette kapitlet ta utgangspunkt i personer som avsluttet sitt attføringsforløp i september og oktober i årene fra og med 1995 til og med 1999. For en nærmere beskrivelse av data og metode se kapittel 3.

Hovedfokus i dette kapitlet er å se om andelen med jobb, av de som har avsluttet sitt attføringsforløp direkte fra en arbeidsmarkedsbedrift, har endret seg over tid. Data er hentet fra Aetat sine registre. Vi vil også dele inn utvalget etter kjønn for å se om det er forskjeller i sysselsettingsandelene over tid for menn og kvinner. Vi vil gjøre mange av analysene innenfor rammeverket av en regresjonsmodell. Vi får da justert for en rekke bakgrunns-karakteristika, som alder, kjønn, utdanningsnivå, diagnose, yrkesbakgrunn, etc., samt forhold på arbeidsmarkedet i kommunen hvor bedriftene er lokalisert.

5.1 Antall personer

Tabell 5.1 viser antall personer med sluttdato fra arbeidsmarkedsbedriftene i september og oktober i ulike år, hvor vi har delt utvalget inn i de som sluttet direkte fra fase 1 og de som sluttet direkte fra fase 2.

TABELL 5.1. ANTALL PERSONER MED SLUTTDATO I SEPTEMBER OG OKTOBER I ULIKE ÅR.

	1995	1996	1997	1998	1999
Fase 1	116	113	131	138	163
Fase 2	191	181	232	176	214

Som vi ser av tabell 5.1 har det vært en økning i antall personer som slutter fra fase 1 over tid. I 1995 sluttet 116 personer fra fase 1, mens det i 1999 var 163 personer som sluttet fra fase 1 i vårt datamateriale. Fra fase 2 har økningen ikke vært like jevn. I 1995 sluttet 191 personer fra fase 2, mens antallet var 232 i 1997. Antallet falt så i 1998, mens det tok seg opp igjen i 1999 med 214 personer. Vårt utvalg inkluderer kun personer som avsluttet sitt attføringsforløp i månedene september og oktober, og inkluderer personer som slutter direkte fra en arbeidsmarkedsbedrift.

5.2 Antall personer i ordinært arbeid

Tabell 5.2 angir i prosent de som sluttet sitt attføringsforløp med overgang til ordinært arbeid i årene fra 1995 til 1999.

TABELL 5.2. PROSENT MED ARBEID SOM SLUTTÅRSAK I ULIKE ÅR.

	1995	1996	1997	1998	1999
Fase 1	12%	8%	13%	13%	14%
Fase 2	28%	25%	28%	36%	39%

Tabell 5.2 viser at andelen som slutter fra fase 1 som følge av overgang til ordinært arbeid stort sett har vært konstant. I 1995 hadde 12 prosent arbeid som sluttårsak, mens 14 prosent av de som avsluttet sitt attføringsforløp i 1999 hadde jobb som sluttårsak. Fra fase 2 har andelen som hadde jobb som sluttårsak en kraftig økning. 28 prosent av de som avsluttet sitt attføringsforløp i 1995 hadde jobb som sluttårsak, mens hele 39 prosent hadde ordinært arbeid som utskrivningsårsak i 1999. Dette er en økning på 11 prosentpoeng, eller 39 prosent, noe som må sies å være en betydelig effekt.

Vi vil foreløpig ikke spekulere i hva som er årsaken til veksten i sysselsettingsandelen i fase 2. Et viktig spørsmål er om individene som har gjennomgått et attføringstiltak gjennom en arbeidsmarkedsbedrift i for eksempel i 1995 er forskjellig fra individene som gjennomgikk tiltaket i 1999, jamfør diskusjonen i kapittel 2. Forhold på arbeidsmarkedet kan også spille en rolle. I perioder med høy arbeidsledighet vil vi vente at det er vanskeligere for de yrkeshemmede å få arbeid i det ordinære arbeidsmarked sammenlignet med perioder med lav arbeidsledighet. I regresjonsanalysene i neste kapittel vil vi være i stand til å kontrollere for en rekke bakgrunnsvariabler, samt forhold på arbeidsmarkedet. Vi vil da få et klarere bilde av hva årsakene til

økte sysselsettingsandeler kan være, og om det er en økning i sysselsettingsandelene som ikke skyldes individuelle bakgrunnskjennetegn eller forhold på arbeidsmarkedet.

5.2.1 Jobbandeler for menn og kvinner

Tabell 5.3 angir jobbandelen for menn og kvinner separat. I vårt datamateriale var i overkant av 30 prosent kvinner, noe som stemmer overens med bedriftsdata vi har tilgang på fra AMBL, som viser at i overkant av 30 prosent av de yrkeshemmede i arbeidsmarkedsbedriftene er kvinner. Denne andelen har holdt seg relativt stabil over tid. Vi vil da forvente at andelen kvinner som avslutter sitt attføringsforløp fra arbeidsmarkedsbedriftene også skal være i overkant av 30 prosent, slik den er i data fra Aetat Arbeidskontoret.

TABELL 5.3. PROSENT MED ARBEID SOM SLUTTÅRSAK,
FORDELT PÅ MENN OG KVINNER.

	1995	1996	1997	1998	1999
Fase 1, menn	14%	9%	14%	15%	14%
Fase 2, menn	32%	30%	33%	37%	39%
Fase 1, kvinner	5%	7%	8%	9%	15%
Fase 2, kvinner	21%	9%	16%	35%	40%

Tabell 5.3 viser at sysselsettingsandelene for menn er relativt stabile over tid. Menn har en jobbandel på rundt 14 prosent fra fase 1, mens den ligger mellom 30 og 40 prosent fra fase 2, med en stigning fra 32 prosent i 1995 til 39 prosent i 1999.

For kvinner ser vi en klar og betydelig stigning i jobbandeler. Sysselsettingsandelen var 5 prosent for kvinner fra fase 1 i 1995. Denne steg til 15 prosent i 1999. Dette er en stigning på 10 prosentpoeng. Det har også vært en kraftig stigning i andelen kvinner med jobb som sluttårsak fra fase 2. I 1995 gikk 21 prosent av de som avsluttet sitt attføringsforløp over i jobb. I 1999 var denne andelen på 40 prosent. Dette er en stigning på 19 prosentpoeng.

Vi ser fra tabell 5.3 at kvinner i utgangspunktet har betydelig lavere sysselsettingsandeler enn menn. Over tid har denne differansen blitt utlignet. Faktisk hadde kvinner i 1999 høyere sysselsettingsandeler enn menn både fra fase 1 og fase 2.

Noe av forklaringen på dette ligger sannsynligvis i en økt satsing på opplæring av personer innenfor det som tradisjonelt blir sett på som typiske kvinneyrker. Dette er jobber innenfor “omsorg”, “barnehager”, “rengjøring”, “kantine”, etc. Spesielt i tider med svært lav arbeidsledighet vil dette være jobber det er et stort tilbud av, noe som betyr at det er enklere å få en jobb innenfor disse yrkene enn mange andre yrker. Dette fører oss tilbake til det fundamentale problem ved tiltaksevaluering: I hvor stor grad vil opplæring, for eksempel innenfor kantine-jobber, øke tiltaksdeltakernes mulighet til å oppnå en slik jobb? Er det mulig at de som oppnår denne typen jobber ville ha klart å få en slik jobb uten å ha vært igjennom opplæring i en arbeidsmarkedsbedrift? I hvor stor grad er det da hensiktsmessig å drive på med den typen opplæring?

Med den typen data vi har til rådighet vil vi ikke kunne svare på denne typen spørsmål. Vi vil ikke kunne svare på (kontrafaktiske) spørsmål som: “Hvordan ville det gått med en tiltaksdeltaker dersom hun ikke hadde deltatt på tiltak?” Denne typen spørsmål fordrer at vi har data om (sammenlignbare) personer som ikke har deltatt på tiltak. Forøvrig viser vi til diskusjonen i

kapittel 2 og appendix A.

5.2.2 Jobbandeler fordelt på utdanningsnivå

Vi foretar i denne delen av analysen en enkel inndeling i utdanningsnivå, hvor vi klassifiserer yrkeshemmede basert på om de har fullført 3 årig videregående skole, fullført fagutdanning, eller mer enn videregående skole. Vi sammenligner disse personene med personer som bare har grunnskole eller lignende. Det er forøvrig svært få av de yrkeshemmede som har mer enn videregående skole, jamfør tabell B.1 i appendix B. Fullført videregående skole betyr at de har en fullstendig utdanning, og ikke bare en påbegynt og ikke ferdiggjort utdanning. For en detaljert oversikt over utdanningsnivået til personene som avsluttet sitt attføringsforløp i 1999 viser vi til tabell B.1 i appendix B. Generelt har de yrkeshemmede i arbeidsmarkedsbedriftene relativt lav utdannelse med et klart flertall uten videregående skole eller fagbrev.

Tabell 5.4 angir jobbandelene for personer med fullført videregående skole eller fagutdanning eller mer, og jobbandeler for personer som ikke har fullført videregående skole. I vårt datamateriale hadde en relativt lav andel fullført en videregående utdanning. Av de som avsluttet sitt attføringsforløp fra fase 1 hadde kun 11 prosent videregående skole, mens 14 prosent av individene fra fase 2 hadde fullført videregående skole eller mer. I tabell 5.4 betyr “+vid.skole” at de har en fullstendig videregående utdanning eller fagutdanning, og “-vid.skole” at de ikke har videregående skole eller mer utdanning.

TABELL 5.4. PROSENT MED ARBEID SOM SLUTTÅRSÅK FORDELT
PÅ UTDANNINGSNIVÅ.

	1995	1996	1997	1998	1999
Fase 1, +vid.skole	7%	11%	18%	21%	17%
Fase 2, +vid.skole	29%	33%	46%	50%	47%
Fase 1, -vid.skole	13%	8%	13%	12%	14%
Fase 2, -vid.skole	28%	23%	25%	34%	38%

Note:

+vid.skole = fullstendig videregående skole/fag-
utdanning eller mer

-vid.skole = ikke fullstendig videregående skole/
fagutdanning

Tabell 5.4 viser at sysselsettingsandelene for personer med videregående skole har økt over tid fra fase 1. I 1999 hadde personer med videregående skole eller mer en sysselsettingsandel på 17 prosent. Dette er en stigning på 10 prosentpoeng fra 1995, hvor kun 7 prosent av personene med videregående skole eller mer hadde jobb som sluttårsak. Sysselsettingsandelene for personer uten videregående skole var 14 prosent i 1999, og har holdt seg stabil over tid. Personer med videregående skole har en noe høyere jobbsannsynlighet sammenlignet med personer uten den type utdanning fra fase 1 i 1999. I 1995 derimot hadde personer uten fullført videregående skole en høyere sysselsettingsandel sammenlignet med personer med fullført videregående skole.

Det er en klar utdanningseffekt på jobbmulighetene også fra fase 2, men

her varierer differansen betydelig. I 1995 hadde personer med videregående utdanning enn jobbandel på 29 prosent fra fase 2, mens jobbandelen var 28 prosent for yrkeshemmede uten spesifikk utdanning. Differansen var altså bare 1 prosentpoeng i 1995. Jobbdifferansen steg til 10 prosentpoeng i 1996, og hele 21 prosentpoeng i 1997. Differansen sank så noe i 1998 og 1999, til henholdsvis 16 og 11 prosentpoeng. Det ser med andre ord ut til å være en klar utdanningseffekt på jobsannsynlighetene både fra fase 2.

5.3 Antall personer som har søkt uførepensjon

Tabell 5.5 viser andelen av de som har avsluttet sitt attføringsforløp og som har søkt om uførepensjon. Vi presiserer at dette dreier seg om en søknad om uførepensjon, og ikke nødvendigvis at uførepensjon er innvilget.

TABELL 5.5. PROSENT MED 'SØKT UFØREPENSJON' SOM SLUTTÅRSÅK.					
	1995	1996	1997	1998	1999
Fase 1	16%	16%	25%	17%	19%
Fase 2	3%	8%	7%	8%	7%

Vi ser av tabell 5.5 at det er klart flere som søker uførepensjon fra fase 1 sammenlignet med fase 2. Andelene viser en svak oppadgående trend både fra fase 1 og fase 2. 16 prosent av de som avsluttet sitt attføringsforløp i 1995 fra fase 1 hadde "søkt uførepensjon" som sluttårsak, mens prosenten var 19 i 1999. Andelen som hadde søkt uførepensjon hadde sin topp i 1997, hvor 25 prosent av de som avsluttet sitt attføringsforløp avsluttet fra fase 1 søkte om

uførepensjon Fra fase 2 hadde 3 prosent “søkt uførepensjon” som sluttårsak i 1995. Denne prosenten økte til 7 prosent i 1999.

Tabell 5.6 viser uføreandelene fra fase 1 og fase 2 fordelt på menn og kvinner.

TABELL 5.6. PROSENT MED 'SØKT UFØREPENSJON' SOM SLUTTÅRSAK.					
	1995	1996	1997	1998	1999
Fase 1, menn	13%	13%	20%	13%	18%
Fase 2, menn	2%	7%	7%	6%	5%
Fase 1, kvinner	29%	23%	38%	15%	11%
Fase 2, kvinner	5%	11%	9%	23%	21%

Tabell 5.6 viser at det å søke om uførepensjon er en viktig sluttårsak for personer som har vært gjennom en periode ved en arbeidsmarkedsbedrift, spesielt for fase 1. I 1995 hadde 29 prosent av kvinnene fra fase 1 søkt om uførepensjon, mens 13 prosent av mennene hadde søkt om uførepensjon samme år. Et betydelig færre antall hadde søkt om uførepensjon fra fase 2 samme år. Bare 2 prosent av mennene hadde søkt om uførepensjon i 1995, mens 5 prosent av kvinnene gjorde det. Andelen kvinner som søkte uførepensjon fra fase 2 steg kraftig fram til 1999, mens andelen kvinner som søkte uførepensjon fra fase 1 ble betydelig redusert: I fase 2 hadde 5 prosent søkt om uførepensjon i 1995, mens 21 prosent av kvinne gjorde det sammen i 1999. Fra fase 1 søkte 29 prosent av kvinnene om uførepensjon i 1995, mens 11 prosent av kvinnene gjorde det samme i 1999. I 1999 var andelen menn som

søkte om uførepensjon fra fase 1 høyere enn andelen kvinner. Fra fase 2 var derimot andelen kvinner som søkte om uførepensjon noe høyere enn andelen menn i 1999.

Vi vil i neste avsnitt “stramme inn” resultatene noe, ved å analysere data innenfor rammeverket av regresjonsanalyser.

5.4 Regresjonsanalyse

I denne delen vil vi analysere nærmere sannsynligheten for å få jobb etter endt attføring. Vi vil prøve ut flere typer empiriske spesifikasjoner, alt fra en enkel logistisk regresjon hvor vi har med de viktigste individuelle bakgrunnskjennetegn, til litt mer omfattende spesifikasjoner hvor vi har med årsindikatorer, varighet på tiltak og arbeidsledighetstall på kommunenivå fordelt på menn og kvinner.

5.4.1 Sannsynlighet for arbeid

Tabell 5.7 viser resultatene fra en logistisk regresjon hvor vi har estimert effekten av viktige individuelle kjennetegn og varighet som yrkeshemmet på sannsynligheten for å ha jobb som sluttårsak etter endt attføring fra en arbeidsmarkedsbedrift. Logistiske regresjoner brukes når den avhengige variabelen er dikotom. I vårt tilfelle analyserer vi overgangen fra tiltak til jobb, hvor variabelen jobb tar to verdier; 0 dersom personen ikke har jobb som sluttårsak, og verdien 1 dersom personen er registrert med jobb som sluttårsak. Logistiske regresjoner estimerer i utgangspunktet logit-koeffisienter, som ofte kan være vanskelig å tolke. I all regresjonene har vi regnet om logit-koeffisientene til prosenter. Koeffisientene i tabellen tolkes altså som prosenter.

TABELL 5.7. SANNSYNLIGHET FOR Å KOMME I JOBB.
LOGISTISK REGRESJON, MODELL 1.

Variabel	Koeff	SE	P[Z >z]	Mean X
Constant	-27.97	0.046	0.000	
ALDER	-0.32	0.001	0.001	37.820
KJONN	7.96	0.024	0.001	0.712
VIDSK	7.36	0.028	0.009	0.126
IND_B	-4.35	0.022	0.046	0.351
YHVARIG	0.01	0.000	0.089	514.36
MISB	-7.13	0.032	0.024	0.194
MUSKEL	4.43	0.026	0.091	0.297
SOSIAL	-1.02	0.029	0.727	0.179
FASE 2	18.19	0.025	0.000	0.600

Note: Kun individuelle variabler er inkludert i regresjonsmodellen. Se neste side for variabelforklaring.

VARIABELFORKLARING FOR REGRESJONSMODELLENE:

- ALDER = alder i antall år.
- KJONN = indikatorvariabel for kjønn, hvor variabelen tar verdien 1 for menn, og verdien 0 for kvinner.
- VIDSK = indikatorvariabel for videregående skole, hvor variabelen tar verdien 1 for yrkeshemmede med fullført videregående skole eller mer, og verdien 0 for de som ikke har en fullført videregående utdanning.
- IND_B = yrkesbakgrunn. Variabelen tar verdien 1 dersom personen har industribakgrunn, og verdien 0 ellers.
- MISB = indikatorvariabel med verdien 1 for personer med psykiske lidelser og misbruksproblemer, og verdien 0 for personer med andre diagnoser.
- MUSKEL = indikatorvariabel med verdien 1 for personer med muskel-/skjelettdiagnose, og verdien 0 for personer med andre diagnoser.
- SOSIAL = indikatorvariabel med verdien 1 for personer med sosial mistilpasning, og verdien 0 for personer med andre diagnoser.
- YHVARIG = varighet i antall dager som yrkeshemmet siste 4 år.
- VARIGf2 = varighet i antall dager i arbeidsmarkedsbedrift fase 2 siste 4 år.
- FASE 2 = indikatorvariabel med verdien 1 for personer fra fase 2 og 0 for fase 1.
- AAR96 = årsdummy for 1996. Variabelen tar verdien 1 for personer som avsluttet sitt attføringsforløp i 1996, og 0 ellers.
- AAR97 = årsdummy for 1997. Variabelen tar verdien 1 for personer som avsluttet sitt attføringsforløp i 1997, og 0 ellers.
- AAR98 = årsdummy for 1998. Variabelen tar verdien 1 for personer som avsluttet sitt attføringsforløp i 1998, og 0 ellers.
- AAR99 = årsdummy for 1999. Variabelen tar verdien 1 for personer som avsluttet sitt attføringsforløp i 1999, og 0 ellers.

Vi finner følgende resultater fra tabell 5.7: Menn har 7,96 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å ha arbeid i det ordinære arbeidsmarked som sluttårsak sammenlignet med kvinner, når vi holder alle andre variabler konstant.¹

Personer med fullført videregående skole har 7,36 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å ha jobb som sluttårsak sammenlignet med personer uten slik utdanning. Personer med lav utdanning har med andre ord vanskeligere med å oppnå en jobb i det ordinære arbeidsmarked enn personer med noe høyere utdanning. Personer med yrkesbakgrunn innenfor industribedrifter har 4,35 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å komme i jobb sammenlignet med personer med annen type yrkesbakgrunn. Det er altså ingen fordel å ha industribakgrunn når det gjelder muligheten for å få en ny jobb etter endt attføring. For en detaljert oversikt over yrkesbakgrunn for personer som avsluttet sitt attføringsforløp i en arbeidsmarkedsbedrift, viser vi til tabell B.3 i appendix B.

Vi har valgt å dele inn personen i fire ulike diagnosegrupper. For en detaljert inndeling av diagnoser viser vi til tabell B.2 i appendix B. Fra tabell B.2 ser vi at utvalget består av tre store diagnosegrupper. Dette er 1) Psykiske lidelser og misbruksproblemer, 2) Sykdommer i ledd, muskulatur og skjellet, samt 3) Sosial mistilpasning. De andre diagnosegruppene behandler vi som en rest-kategori. Sykdommer i ledd, muskulatur og skjellet er den største gruppen. Over 30 prosent av de yrkeshemmede tilhører denne kategorien.

---

¹Det er selvfølgelig knyttet en hvis risiko til estimatene som er rapportert i tabellene. Det er derfor misvisende å rapportere tallene med to desimaler, som vi har gjort for koeffisienten for menn. Vi har likevel valgt å gjøre dette slik at det skal bli lettere å finne fram til tallet i tabellen. Det hadde vært mer korrekt å oppgi et konfidensintervall for de estimerte koeffisientene. Siden koeffisienten for menn er signifikant forskjellig fra null på 1 prosentnivået, vil konfidensintervallet bli relativt smalt. Jo mindre signifikant en koeffisient er, desto videre blir konfidensintervallet. Dersom en koeffisient ikke er signifikant, vil "0" være inneholdt i konfidensintervallet. Et 95 prosent konfidensintervall for koeffisienten for menn i tabell 5.7 er (3, 12). Vi kan altså si at sannsynligheten for at den sanne verdien på koeffisienten skal ligge i intervallet (3, 12) er 95 prosent.

Vi finner også at personer med sykdommer i ledd, muskulatur og skjelett har 4,43 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å ha jobb som sluttårsak sammenlignet med andre diagnosegrupper, jamfør tabell 5.7. Personer med psykiske lidelser og misbruksproblemer har lavest sannsynlighet for å gå over i jobb. Personer i denne gruppen har nesten 12 prosentpoeng lavere jobbsannsynlighet sammenlignet med personer personer med sykdommer i ledd, muskulatur og skjellet. Videre har personer med psykiske lidelser og misbruksproblemer 7 prosentpoeng lavere jobbsannsynlighet enn personer i restkategorien. Personer med psykiske lidelser og misbruksproblemer er den vanskeligste gruppen å rehabilitere.

Tabell 5.7 viser også at yrkeshemmede med sosial mistilpasning også har relativt lav sannsynlighet for å gå over i jobb, spesielt sammenlignet med personer med sykdommer i ledd, muskulatur og skjelett. Personer med sosial mistilpasning har 1 prosentpoeng lavere jobb sannsynlighet enn restkategorien, 5 prosentpoeng lavere jobbsannsynlighet enn personer med sykdommer i ledd, muskulatur og skjelett, men 6 prosentpoeng høyere jobbsannsynlighet enn personer med psykiske lidelser og misbruksproblemer.

Videre ser vi at lengre tid som yrkeshemmet gir en noe høyere sannsynlighet for jobb som sluttårsak, men denne variabelen er ikke signifikant på 5 prosents nivået. Personer fra fase 2 har vel 20 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å ha jobb som sluttårsak sammenlignet med personer fra fase 1. Alder virker negativ på sannsynligheten for å komme i arbeid. For eksempel viser resultatene fra regresjonsmodellen at en 40 år gammel yrkeshemmet person har 3,2 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å komme i jobb enn en 30 år gammel yrkeshemmet person.

Tabell 5.8 viser samme regresjon som i tabell 5.7, med unntak av at vi nå har inkludert årsvariabler for å fange opp eventuelle endringer over tid. Vi

har også inkludert en variabel for arbeidsledigheten på kommunenivå. Siden vi ser på personer som avsluttet sitt atførlingsforløp i september og oktober i ulike år bruker vi arbeidsledighetsprosenten på kommunenivå i fjerde kvartal hvert år. For kvinner har vi brukt arbeidsledighetsprosent for kvinner, mens vi for menn har brukt arbeidsledighetsprosent for menn i bostedskommune.

TABELL 5.8. SANNSYNLIGHET FOR Å KOMME I JOBB. LOGISTISK REGRESJON, MODELL 2.

Variabel	Koeff	SE	P[Z >z]	Mean X
Constant	-32.01	0.065	0.000	
ALDER	-0.36	0.001	0.001	37.820
KJONN	8.16	0.024	0.001	0.712
VIDSK	7.19	0.028	0.011	0.126
IND_B	-4.05	0.022	0.062	0.351
YHVARIG	0.01	0.000	0.107	514.36
MISB	-7.40	0.032	0.012	0.194
MUSKEL	4.87	0.026	0.064	0.297
SOSIAL	-1.67	0.029	0.569	0.179
FASE	18.84	0.025	0.000	0.600
ARB_LED	-0.05	0.001	0.615	2.869
AAR96	-3.82	0.036	0.361	0.177
AAR97	1.49	0.036	0.675	0.219
AAR98	7.71	0.038	0.041	0.189
AAR99	9.32	0.037	0.011	0.227

Note: Individuelle variabler, samt årsindikatorer og arbeidsledighet er inkludert i modellen.

Årsvariablene i tabell 5.8 sammenlignes mot 1995. Koeffisienten framfor AAR96 betyr at etter at vi har kontrollert for en rekke bakgrunnsvariabler, har de som avsluttet sitt attføringsforløp i 1996 cirka 4 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å ha jobb som sluttårsak, sammenlignet med de som avsluttet sitt attføringsforløp i 1995. Fra 1997 fram til 1999 er årskoeffisientene positive. Det betyr at personer som avsluttet sitt attføringsforløp i 1997, 1998 eller i 1999 alle har høyere sannsynlighet for å ha jobb som sluttårsak sammenlignet med de som avsluttet sitt attføringsforløp i 1995. Personer som avsluttet sitt attføringsforløp i 1999, har vel 9 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å ha arbeid som sluttårsak sammenlignet med personer som gikk ut i 1995. Koeffisienten for AAR99 er signifikant på 5 prosentnivået. Vi kan også sammenligne ulike år mot hverandre. Personer som gikk ut i 1999 har i gjennomsnitt (9,32 - 7,71) 1,6 prosentpoeng høyere sysselsettingsandel sammenlignet med personer som avsluttet sitt attføringsforløp i 1998.

Vi ser også at høyere arbeidsledighet reduserer sannsynligheten for at en skal ha arbeid som sluttårsak, men den estimerte koeffisienten er ikke signifikant forskjellig fra null. De andre variablene er stort sett uendret i forhold til koeffisientene som er rapportert i tabell 5.7, og kommenteres ikke videre her.

5.5 Jobsannsynlighet fra fase 2

I den foregående analysedelen skilte vi fase 1 og fase 2 i regresjonene med en indikatorvariabel. Det kan tenkes at koeffisientene for variablene er forskjellig for personer i fase 1 og fase 2. Tabell 5.9 gjentar analysen fra Tabell 5.8 for fase 2. Vi velger ikke å rapportere resultatene fra fase 1. Ingen av de estimerte koeffisientene var forskjellig fra null i regresjonsmodellen fra fase 1.

TABELL 5.9. SANNSYNLIGHET FOR Å KOMME I JOBB FRA FASE 2.
LOGISTISK REGRESJON.

Variabel	Koeff	SE	P[Z >z]	Mean X
Constant	-10.81	0.094	0.250	
ALDER	-0.56	0.002	0.000	37.228
KJONN	10.72	0.036	0.001	0.712
VIDSK	10.27	0.041	0.013	0.138
IND_B	-8.58	0.032	0.094	0.367
YHVARIG	0.01	0.000	0.094	652.56
MISB	-8.48	0.047	0.069	0.174
MUSKEL	7.37	0.048	0.057	0.267
SOSIAL	-4.31	0.042	0.306	0.201
ARB_LED	-0.11	0.001	0.942	2.870
AAR96	-3.15	0.051	0.541	0.182
AAR97	2.27	0.052	0.957	0.233
AAR98	10.04	0.055	0.070	0.177
AAR99	12.84	0.054	0.017	0.215

Tabell 5.9 gir resultatene når vi kjører regresjonene fra fase 2 separat. Vi har tatt ut personene som avsluttet sitt attføringsforløp fra fase 1. Personer som gikk ut av attføringssystemet i 1999 fra fase 2 har 12,8 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å ha jobb som sluttårsak sammenlignet med personer som gikk ut i 1995. Fra deskriptiv statistikk fant vi at forskjellen i sysselsettingsandelene for 1995 og 1998 var 11 prosent, jamfør tabell 5.2. Med unntak

av arbeidsledighetsvariabelen er alle individuelle bakgrunnskjenntegn signifikante i tabell 5.9 på 10 prosentsnivået. Resultatene fra tabell 5.9 viser at vi har en signifikant bedring i andelen med jobb som sluttårsak fra fase 2, selv når vi justerer for en rekke bakgrunnskjenntegn. Det har altså ikke vært noen systematisk seleksjon av yrkeshemmede inn i arbeidsmarkedsbedriftene over tid som har hatt innvirkning på suksessraten i form av overgang til ordinært arbeid.

Forøvrig kan vi nevne at koeffisientene i tabell 5.9 gjennomgående er større en koeffisientene fra tabell 5.7 og tabell 5.8, men at fortegnene er de samme.

Kapittel 6

Oppsummering og konklusjon

Arbeidsmarkedsbedriftene består av mer enn 90 bedrifter rundt om i Norge. Samlet har disse bedriftene omkring 7000 ansatte hvorav rundt 5000 er under yrkesmessig attføring. Formålet med arbeidsmarkedsbedriftene er å opparbeide kompetanse og arbeidserfaring for personer som er hemmet i sitt valg av yrke. Det vil si personer som på grunn av sykdom og andre grunner har vanskeligheter med å tilpasse seg det ordinære arbeidslivet, og som i liten grad klarer å få seg arbeid i det ordinære arbeidsmarkedet på egenhånd. Bedriftene er ett av flere virkemidler som arbeidsmarkedsetaten har for attføring av yrkeshemmede arbeidssøkere. Den primære målsettingen til bedriftene er “attføring gjennom arbeidstrening og kvalifisering med sikte på formidling til ordinært arbeid eller utdanning”.

I underkant av 900 personer blir hvert år ansatt i det ordinære arbeidsmarkedet direkte fra arbeidsmarkedsbedriftene. Formålet med denne studien har vært å evaluere arbeidsmarkedsbedriftenes sysselsettingseffekt. Vi analyserer med andre ord overgangen fra arbeidsmarkedsbedriftene til ordinært arbeid for personer som har avsluttet sitt attføringsforløp. For å evaluere effekten av et tiltak bør en ideelt vite hvordan personer på attføringstiltak ville ha gjort det på arbeidsmarkedet uten attføringstiltak. Siden dette ikke er mulig benyttes ofte før-etter analyse eller sammenligningsgrupper, en type

data vi ikke har tilgang på i dette prosjektet. I stedet ser vi på om målvariabelen eller utfallet (jobbsannsynlighet) endrer seg over tid (1995-1998/1999) for personer som har avslutte sitt attføringsforløp i fase 1 og 2. Har andelen som kommer i jobb endret seg over tid? Hvilke faktorer kan eventuelt forklare denne endringen? Er det arbeidsmarkedsbedriftene i seg selv som har blitt bedre, eller er det for eksempel de bedre forholdene på arbeidsmarkedet generelt som kan forklare endringen? Har individuelle karakteristika og forhold på arbeidsmarkedet virkning på attføringsprosessen?

For å analysere disse problemstillingene benytter vi både bedriftsdata og individdata. Mens bedriftsdata dekker perioden 1995-1998, dekker individdata perioden 1995-1999. Ved bruk av bedriftsdata søker vi å svare på om 1) forhold på arbeidsmarkedet hvor bedriftene er lokalisert (arbeidsledighetstall, næringsstruktur, etc), og 2) forhold ved den enkelte bedrift (bedriftsstørrelse, type bedrift, formidler, etc) har betydning for hvor mange som kommer i ordinært arbeid etter endt attføring. Vi benytter individdata for å se om individuelle karakteristika som tidligere utdanning, yrkesbakgrunn, alder, kjønn, diagnose, etc, kan forklare en suksessfull attføringsprosess. Arbeidsledighetsraten på kommunenivå blir også benyttet som forklaringsvariabel i ulike regresjonsmodeller. I begge analysedelene (bedriftsdata, individdata) tar vi utgangspunkt i personer som er ferdig rehabilitert på ulike tidspunkt. For å analysere data er det brukt både enkle og mer avanserte analyseteknikker som logistisk regresjon.

De deskriptive analysene av bedriftsdata viser at antall ansatte over tid i alle faser har økt noe, og gjennomsnittet for alle faser har økt fra 56,7 til 61,1 ansatte. De fleste bedriftene er lokalisert i tilknytning til større sentra eller byer - det vil si sentrale kommuner med stort innslag av tjenesteyting. Hele 37 prosent av bedriftene er i mekanisk industri, og innretningen er ellers

industri-dominert. I overkant av 30 prosent av de ansatte er kvinner. Det gjennomsnittlige antall personer som kommer i ordinært arbeid har økt over tid. For alle fasene samlet har antallet økt fra 8,3 til 10,3 personer, det vil si en økning på 24,1 prosent. En del bedrifter har ansatt egne formidlere, men vi finner ingen signifikante forskjeller i jobbandelene for bedrifter med og uten egen formidler.

Analysene av individdata viser at andelen som kommer i ordinært arbeid etter opplæring i en arbeidsmarkedsbedrift har endret seg over tid. Fra fase 1 hadde i 1995 12 prosent arbeid som sluttårsak. Denne andelen sank noe i 1996, men økte så til 13 prosent i 1997 og 1998. I 1999 hadde 14 prosent av de som sluttet i en arbeidsmarkedsbedrift ordinært arbeid som sluttårsak. Dette er en økning på 2 prosentpoeng, eller 16 prosent fra 1995 til 1999.

En betydelig større andel har arbeid som sluttårsak fra fase 2. I 1995 hadde 28 prosent arbeid som sluttårsak fra fase 2. I likhet med jobbandelene fra fase 1, sank også denne noe i 1996, til 25 prosent, men steg så til 28 prosent i 1997. Fra 1997 til 1998 steg andelen betydelig, fra 28 til 36 prosent, mens andelen med sluttårsak i 1999 var 39 prosent. Fra 1995 til 1999 steg andelen med jobb som sluttårsak fra 28 til 39 prosent, en stigning på 11 prosentpoeng, eller 39 prosent.

Vi vet ikke hvor mange av personene i fase 1 og fase 2 som ville ha kommet i jobb uten tiltak. Dersom vi antar at andelen som kommer i jobb uten tiltak er konstant over tid, noe som er en mindre restriktiv antakelse enn å anta at ingen ville kommet i jobb uten tiltak, vil tiltakseffekten ha forbedret seg med 11 prosentpoeng; en ikke ubetydelig tiltaksforbedring. Dette er ikke nødvendigvis den sanne tiltakseffekten, men vi vet at tiltakseffekten forbedret seg med 11 prosentpoeng.

Hovedresultatet om at sysselsettingsratene bedres over tid, spesielt fra

fase 2, bekreftes ved bruk av regresjonsanalyser hvor vi kontrollerer for en rekke relevante faktorer. Ved å kontrollere for ulike bakgrunnsvariabler klarer vi å isolere endringen i tiltakseffekten over tid. Når vi estimerer jobbandelene i logistiske regresjoner finner vi at jobbandelen fra fase 1 økte med 5 prosentpoeng fra 1995 til 1999, og med 12 prosent fra fase 2.

Videre finner vi at sysselsettingsandelene for menn er relativt stabile over tid. Menn har en jobbandel på rundt 14 prosent fra fase 1, mens den ligger mellom 30 og 40 prosent fra fase 2, med en stigning fra 32 prosent i 1995 til 39 prosent i 1999.

For kvinner, derimot, ser vi en betydelig stigning i jobbandelene. Sysselsettingsandelen var 5 prosent for kvinner fra fase 1 i 1995. Denne steg til 15 prosent i 1999. Det har også vært en kraftig stigning i andelen kvinner med jobb som sluttårsak fra fase 2. I 1995 gikk 21 prosent av de som avsluttet sitt utførelsesforløp over i jobb. I 1999 var denne andelen på 40 prosent. Dette er en stigning på 19 prosentpoeng.

I 1995 hadde kvinner i utgangspunktet en betydelig lavere sysselsettingsrate enn menn. Over tid har denne differansen blitt utlignet. I 1999 hadde kvinner en høyere sysselsettingsrate enn menn både fra fase 1 og fase 2. Effekten av tiltaket har bedret seg mer for kvinner enn for menn.

Sysselsettingsandelen for personer med fullført videregående skole har økt over tid både i fase 1 og 2. I fase 1 har andelen økt fra 7 prosent i 1995 til 17 prosent i 1999, en økning på 10 prosentpoeng. For fase 2 er økningen i samme periode fra 29 til 47 prosent, det vil si 18 prosentpoeng. For yrkeshemmede uten fullført videregående skole er det svært liten endring for fase 1, mens det har vært en økning på 10 prosentpoeng (fra 28 til 38 prosent) for fase 2. Det er således en betydelig utdanningseffekt både i fase 1 og 2 både for personer med og uten videregående utdanning.

Til tross for at en trygdetilværelse sees på som et onde som de yrkeshemmede nesten for enhver pris vil unngå å havne i (Widding 2000), viser andelen som avslutter sitt attføringsforløp og som har søkt om uførepensjon har en svak økning i perioden både for fase 1 og 2. Det er relativt flere som søker uførepensjon i fase 1 (19 prosent) enn i fase 2 (7 prosent). Mens det er økning for menn både i fase 1 og 2, er det en betydelig nedgang i fase 1 og oppgang i fase 2 for kvinner.

Regresjonsanalysene viser ved siden av det som er nevnt ovenfor - at sysselsettingsratene øker over tid - at sannsynligheten for å komme i jobb avtar med alderen, er høyere for menn enn for kvinner, er høyere for personer med enn uten fullført videregående skole, er lavere for personer med industribakgrunn enn annen bakgrunn, øker med varigheten av perioden som yrkeshemmet, er høyere i fase 2 enn fase 1, er høyere for personer med muskel-/skjelettdiagnoser enn for personer med psykiske lidelser og misbruksproblemer eller sosial mistilpasning som diagnose. Jo høyere arbeidsledigheten er i kommunen, desto lavere er sannsynligheten for å ha arbeid som sluttårsak.

Mange av funnene samsvarer godt med det som ellers er vanlig i forskning om sykefravær, attføring og uførepensjon, for eksempel i forhold til effekten av alder, utdanning, kjønn og arbeidsløshet (Hansen 1999). Dersom en ut fra disse analysene skal vurdere hvilke av de yrkeshemmede en bør satse på for å få dem tilbake i jobb, synes det å være unge menn, med god utdanning, med muskel-/skjelettlidelser og som ikke har industribakgrunn. Problemet med en slik konklusjon er at det trolig er disse personene som har størst sannsynlighet for å komme seg i arbeid på egenhånd og at den samfunnsøkonomiske nytten ved å satse på disse er lavere enn ved å bruke ressurser på andre grupper (Dahl, Hansen, Lensberg and Pedersen 1991). En empirisk analyse basert på tall fra KIRUT viser da også at tiltakseffekten for eldre med lav utdanning

er høyere enn for unge med høy utdanning (Aakvik and Risa 1998). Dette på tross av at unge med relativt høy utdanning har høyere sysselsettingsandel enn eldre yrkeshemmede med lav utdanning. Tilsvarende må den positive effekten av at personer er lenge på tiltak for overgang til arbeid vurderes mot kostnaden (se diskusjonen om kostnadskomponenter i Appendix A). I et slikt perspektiv er det ikke sikkert at lange tiltaksperioder er det mest fornuftige.

Vi ser av analysen ovenfor at personer med industribakgrunn kommer dårligere ut i forhold til å komme i arbeid enn andre. Vi vet også at et flertall av bedriftene er industriorienterte i sin virksomhet (mekanisk, trevare, grafisk, etc.) Det vi ikke vet er om de med industribakgrunn er overrepresentert i denne type bedrifter. I den grad dette er tilfelle kan det være et problem i og med at trender i sysselsetting i lang tid innebærer at industrisysselsettingen faller, mens den øker i tjenesteyting. Det kan således være en "uoverstemmelse" mellom den trening og opplæring som gis i bedriftene og etterspørselen i arbeidsmarkedet. Widdings (2000) undersøkelse viser da også at bare 12 prosent av saksbehandlerne i Aetat lokalt oppfatter samsvaret mellom bedriftenes arbeids- og kvalifiseringstilbud for å være godt. Ved et bedre samsvar mellom bedriftenes aktiviteter og etterspørselen i arbeidsmarkedet kan overgangen til ordinært arbeid således bli bedre. Denne problemstillingen kan belyses ved at individ- og bedriftsdata kobles og er et moment til videre forskning.

Det er imidlertid også en rekke andre problemstillinger som er aktuelle for videre forskning. For det første å sammenligne arbeidsmarkedsbedriftene som attføringstiltak med andre typer tiltak for yrkeshemmede, for eksempel hospiteringstiltak. Det kan reises spørsmål om hvilke tiltak for yrkeshemmede som er mest effektive for å få yrkeshemmede personer over i ordinært arbeid.

En komparativ analyse hvor en sammenligner ulike typer tiltak kan gi ny kunnskap om både seleksjonseffekter (hva kjennetegner yrkeshemmede på ulike tiltak) og relative sysselsettingseffekter.

For det andre kjenner vi relativt lite til erfaringene i andre land omkring sysselsettingstiltak for yrkeshemmede både generelt og som spesielt kan relateres til arbeidsmarkedsbedriftene. En grundig litteraturgjennomgang kan gi nye innspill til forbedringer, selv om trenden ser ut til å være at andre land kommer til Norge for å se på erfaringene som er blitt gjort her (Riksrevisjonsverket 2000). Komparative studier, der vi sammenligner hvordan organiseringen av tiltaksarbeidet for yrkeshemmede i Norge er sammenlignet med andre land, og om en annen organisering gir andre og eventuelt bedre resultater enn det vi oppnår, kan gi innspill til nytenkning på området.

For det tredje vil det kunne berike analysene betraktelig ved å koble AMB -bedriftsdata med Aetat Arbeidskontoret sine individdata. En vil da for eksempel kunne analysere karrierevalg til individer som en funksjon av individuelle bakgrunnskarakteristika. Er det for eksempel slik at yrkeshemmede med industribakgrunn begynner ny opplæring i tradisjonell mekanisk industri, eller er det slik at personer med industribakgrunn søker seg over i ny virksomhet? Er det variasjoner i typen yrkeshemmede i bedriftene, og gir ulik komposisjon av yrkeshemmede i bedriftene seg utslag i ulik sysselsettingseffekt?

I denne rapporten har vi brukt to datakilder (AMB-data og data fra Aetat). Det finnes også andre typer data som kan brukes i analyser av arbeidsmarkedsbedriftene. Siden arbeidsmarkedsbedriftene er aksjeselskap vil regnskapsdata kunne brukes til å analysere forhold ved bedriftene. Spesielt forhold som har med investeringer å gjøre, kan være relevant for suksessfull atføring. Er det forskjeller i maskinparken til de ulike bedriftene? I hvilken grad er

maskinparken tilpasset etterspørselsbehov i det lokale arbeidsmarked?

For det femte finner vi klare kjønnsforskjeller i analysene våre. Det vil være mulig med det foreliggende datasettet å gjøre mer detaljerte analyser på forskjeller i attføringsprosessen og suksesskriterier for menn og kvinner separat. Analyser gjort på data fra USA viser at tiltak mot arbeidsløse og svakstilte grupper virker bedre for kvinner enn for menn (Ham and LaLonde 1996). Er det tilsvarende kjønnsforskjeller i Norge?

Konklusjonen vår på bakgrunn av de analysene vi har gjennomført er at arbeidsmarkedsbedriftene har hatt en positiv utvikling når det gjelder å føre ansatte over til ordinært arbeid i perioden vi har analysert.

Tillegg A

Nytte- kostnadsanalyser av attføring

Formålet med en nytte- kostnadsanalyse er å beregne den samfunnsøkonomiske lønnsomheten av offentlige prosjekter.¹ Prinsippet er det samme som benyttes i bedriftsøkonomiske prosjektvurderinger. Den viktigste forskjellen mellom en bedriftsøkonomisk prosjektkalkyle og en nytte- kostnadsanalyse består i at de relevante inntekts- og kostnadskomponentene er forskjellige: I en nytte- kostnadsanalyse vil inntektssiden bestå av nåverdien av den verdiskaping prosjektet genererer for samfunnet som helhet, og kostnadssiden vil bestå av nåverdien av de ressurser som trekkes bort fra alternative anvendelser i samfunnet.

Første skritt i gjennomføringen av en nytte- kostnadsanalyse består i å kartlegge prosjektets ressursforbruk i form av investeringsvarer, arbeidskraft og vareinnsats og dets produksjon av ulike varer for hvert år av prosjektets levetid. Dette er en beskrivelse av prosjektet i fysiske termer som det ikke er prinsipielle problemer med å gjennomføre.

Neste skritt består i å verdsette disse fysiske vare- og faktorstrømmene for å komme fram til inntekter og kostnader for hvert år av prosjektets levetid. I den forbindelse oppstår spørsmålet om hvilke kalkulasjonspriser som

---

¹ Dette kapitlet bygger på (Dahl et al. 1991), som igjen henter noe av sitt teoretiske fundament i (Boadway and Bruce 1984).

bør benyttes. Standardsvaret på dette spørsmålet er gitt av (Diamond and Mirrlees 1971a), (Diamond and Mirrlees 1971b). De viser at i en økonomi med konstant skalautbytte i produksjonen og et optimalt utformet skattesystem, så er det ønskelig å ha produksjonsmessig effektivitet, hvilket betyr at det ikke skal være noe å vinne på å flytte ressurser mellom privat og offentlig sektor. Dette kan langt på vei oppnås ved å benytte de samme kalkulasjonsprisene i offentlig sektor som private bedrifter benytter i sine prosjektkalkyler, nemlig priser til produsent.

Dette grunnleggende prinsippet må suppleres og modifiseres på et par punkter for at full produksjonsmessig effektivitet skal kunne oppnås. For det første må en spesialbehandle produksjon og forbruk av varer og innsatsfaktorer som ikke blir omsatt i noe marked, og som det derfor ikke finnes noen produsentpris for. I dette tilfellet er den korrekte kalkulasjonslønn gitt ved verdien av den fritid som vedkommende oppgir ved å være sysselsatt i det aktuelle prosjektet, for eksempel et opplæringsprogram eller en vernet bedrift. For det andre må en ta hensyn til at det offentlig prosjekt typisk vil ha budjettmessige konsekvenser for et offentlig som følge av at det ikke er fullt ut selvfinansierende. Dette vil medføre visse realøkonomiske overføringskostnader fordi et eventuelt finansielt underskudd må dekkes ved ressursvridende skatter og avgifter. Beregninger gjennomført med en gjennomsnittlig tilbudselasticitet på 0,4 viser at overføringskostnadene utgjør om lag 54 øre per ekstra krone i offentlig forbruk finansiert gjennom inntektsskatten (Dahl et al. 1991).²

La oss nå betrakte et offentlig prosjekt med en levetid på T år, og la NB_t være netto verdiskapning fra prosjektet i år t , det vil si produksjon minus ressursforbruk målt i produsentpriser. Prosjektet starter i $t = 0$. La videre U_t

---

²Tilbudselastisiteten for arbeidskraft i Norge er estimert til cirka 0,3 for menn og cirka 2 for kvinner (Dagsvik og Strøm 1990).

være det finansielle underskuddet på prosjektet i år t , la r betegne den samfunnsøkonomiske kalkulasjonsrenten og la λ betegne overføringskostnadene. Den samfunnsøkonomiske nåverdien av prosjektet, NPV , er da gitt ved

$$NPV = \sum_{t=0}^T \frac{NB_t - \lambda \cdot U_t}{1 + r^t} \quad (\text{A.1})$$

Hvis $NPV > 0$ i ligning (A.1) er prosjektet samfunnsøkonomisk lønnsomt og bør gjennomføres. I motsatt fall er det ulønnsomt og bør skrinlegges.

Yrkesmessig attføring går stort sett ut på å bringe personer som ellers ville havnet på uførepensjon tilbake til en eller annen form for betalt arbeid. Attføringsprosjekter er stort sett av to typer: Type 1 går ut på å tilføre en yrkeshemmet person kunnskap, ferdigheter og trening slik at vedkommende deretter skal kunne fungere noenlunde normalt i en jobb på det åpne arbeidsmarkedet. I slike prosjekter er opplæringsperioden av begrenset varighet og målsettingen er å kvalifisere klientene til deltakelse i det ordinære arbeidsmarkedet. Type 2 prosjekter går ut på å sysselsette en yrkeshemmet person i en vernet bedrift, der kravet til produktivitet vanligvis vil være betydelig lavere enn i en jobb på det åpne arbeidsmarkedet. I denne typen prosjekter betraktes klientens aktive deltakelse i bedriften som en selvstendig målsetting, og det anses ikke for realistisk at den opplæring og arbeidstrening som gis i den vernede bedriften (vernede fasen) skal sette klienten i stand til å klare seg på egenhånd i det ordinære arbeidsmarkedet etter en viss periode, selv om denne muligheten vanligvis skal holdes åpen.

Vi skal se på hvordan en nytte- kostnadsanalyse kan legges opp for hver av de to typene prosjekter og starter med prosjekter av type 2, siden det vil være enklere å beregne lønnsomheten av slike prosjekter enn av type 1 - prosjekter.

Arbeidsmarkedsbedriftene har både en del som er skjermet sysselsetting

(fase 3) og en del som gir opplæring og arbeidstrening (fase 2). Fase 1 har mer karakter av utprøving. Vi fokuserer ikke på fase 3 i denne rapporten. Hele dette kapittelet er ment som en bakgrunn for de empiriske analysene vi gjennomfører. Det er viktig å stresse det faktum at vi ikke gjennomfører noen full nytte- kostnadsanalyse i denne rapporten. Vi søker derimot å tallfeste to viktige parametre som inngår i en større nytte- kostnadsanalyse; sannsynligheten for jobb med tiltak og sannsynligheten for jobb uten tiltak. Vi observerer ikke hvor mange som kommer i jobb uten tiltak, men på bakgrunn av endringer over til i andelen som kommer i jobb kan vi si noe om hvordan vi tror tiltakseffekten har endret seg.

A.1 Vernet sysselsetting

Vi antar at målsettingen med vernet sysselsetting er å skape meningsfylt arbeid for personer som ellers ville vært ufrivillig arbeidsløse og at sysselsetting i den vernede bedriften typisk ikke vil kvalifisere for overgang til en jobb på det ordinære arbeidsmarkedet. De viktigste årlige inntekts- og kostnads-komponenter samt prosjektets effekt på overføringer fra og til det offentlige vil da kunne være som følger:

Inntekter:

- Salgsinntekter (eksklusive merverdiavgift)
- Reduserte kostnader for tilsyn og aktivering
- Medarbeidernes subjektive verdi av å ha en arbeidsplass og tilhøre et sosialt miljø

Kostnader:

- Lønn til ikke yrkeshemmede (brutto produsentlønn)
- Renter og kapitalslit på investert realkapital (verdi av realkapital inklusive investeringsavgift. Realrenten er den samfunnsøkonomiske kalkulasjonsrenten)
- Vareinnsats (eksklusive merverdiavgift)

Økte overføringer fra det offentlige:

- Offentlige tilskudd til bedriften
- Offentlige tilskudd til yrkeshemmede

Reduserte overføringer fra det offentlige:

- Arbeidsledighetstrygd / attføringspenger (netto etter skatt) for yrkeshemmede
- Skatt, arbeidsgiveravgift og merverdiavgift av lønn til yrkeshemmede
- Reduserte offentlige utgifter til tilsyn og annen aktivisering

Årlig netto verdiskapning fra prosjektet kan beregnes som inntekter - kostnader fratrukket netto økning i offentlige overføringer multiplisert med overføringskostnaden λ . Dette lønnsomhetsmålet er en annuitet. Nåverdien til prosjektet (NPV) finnes ved å neddiskontere årlig verdiskapning over prosjektets levetid med den samfunnsøkonomiske kalkulasjonsrenten (se formel 1).

Det bør understrekes at en viktig forutsetning for denne beregningen er at de yrkesvalghemmede ikke vil bidra noe til verdiskapningen i samfunnet dersom de ikke sysselsettes i den vernede bedriften, noe som ofte kan være en

relativ streng forutsetning. Vi til i neste avsnitt løse på denne forutsetning og se på nytte- kostnadsanalyser av opplæringsprogram, for eksempel fase 2 i arbeidsmarkedsbedrifter.

A.2 Opplæringsprogrammer

Opplæringsprogrammer er investeringer i menneskelig kapital.³ Slike investeringer skiller seg fra andre investeringsprosjekter (i fysisk kapital) ved at det er adskillig vanskeligere å måle verdiskapningen fra prosjektet. La oss konkret se på et attføringsprosjekt rettet mot en gruppe antatt yrkeshemmede personer som gjennomgår et opplærings- og motivasjonsprogram i 1 år og som deretter forsøkes sysselsatt gjennom det regulære arbeidsmarkedet. Noen av deltakerne vil få jobb etter avsluttet opplæringsfase, andre ikke. Videre vil noen av de som fikk jobb miste den igjen etter kortere eller lengre tid, og noen av de som ikke fikk jobb etter avsluttet opplæring vi kanskje skaffe seg en jobb på egenhånd etter en viss tid. Vi innfører følgende symboler:

C : Opplæringskostnader per deltaker målt i produsentpriser.

W : Økt verdiskapning per år ved at en person deltar i det ordinære arbeidsmarkedet i stedet for å være uten arbeid, det vil si brutto lønn pluss eventuelle reduksjoner i pleiekostnader ved at personen er i arbeid framfor å være arbeidsløs.

---

³Ulike opplæringsprogrammer kan i tillegg brukes til å signalisere egen produktivitet og egne evner i arbeidsmarkedet. Anta for øyeblikket at opplæringen ikke gir noen effekt av betydning for en potensiell arbeidsgiver. Arbeidsgiveren har tilgang på vitnemål og attester, men det er vanskelig for arbeidsgiveren å vite nøyaktig hvilke evner den yrkeshemmede har når det gjelder å lære seg nye ting og være punktlig etc. Det at en person faktisk har gjennomgått kurset kan være av betydning for en arbeidsgiver selv om kurset ikke gir kunnskap for personen som arbeidsgiveren har umiddelbar nytte av, fordi det sier noe om personens evner til å gjennomføre et kurs. Dersom kurset er svært vanskelig, og mange personer ikke klarer å gjennomføre kurset, vil det gi et godt signal overfor en potensiell arbeidsgiver at en faktisk har gjennomført kurset. For en diskusjon av investering og signalisering i attføringsstiltak, se (Aakvik and Kjerstad 2000).

F : Verdi per år av den fritid en person går glipp av ved å være i arbeid - som vanligvis antas å være 29 prosent av netto årslønn.

U : Årlig reduksjon i offentlige overføringer ved at en person deltar i det ordinære arbeidsmarkedet i stedet for å være uten arbeid - uførepensjon etter skatt samt skatt, arbeidsgiveravgift og merverdiavgift av et årsverk utført i det ordinære arbeidsmarkedet, pluss eventuelle reduksjoner i offentlige utgifter til pleie.

p_t : Sannsynligheten for at en person er i arbeid etter t år, gitt at vedkommende har gått gjennom opplæringsprogrammet.

$\bar{p}_t$: Sannsynligheten for at en person ville vært i arbeid etter t år, dersom vedkommende ikke hadde deltatt i opplæringsprogrammet.

De ulike størrelsene skal måles på følgende måte. Opplæringskostnadene C (forbruk av arbeidskraft, læremidler etc.) skal beregnes til produsentpriser, spesielt skal lønnskostnader beregnes som brutto produsentlønn. Økt verdiskapning W er brutto produsentlønn i det ordinære arbeidsmarkedet med tillegg av eventuelle reduksjoner i pleiekostnader ved at personene er i arbeid framfor å være arbeidsløs. Verdien F av oppgitt fritid ved å være i arbeid vil være større jo større påkjenning det er for en person å skulle fungere i en arbeidssituasjon, og mindre jo større subjektiv verdi det har for vedkommende å ha en jobb å gå til. Generelt vil verdien av den oppgitte fritiden være gitt ved arealet under tilbudskurven for arbeidskraft. Hvis vi antar at tilbudselastisiteten er konstant lik ϵ_L , så vil verdien av oppgitt fritid ved å være i full jobb være x av netto årslønn. Hvis for eksempel tilbudselastisiteten er 0,4 så er verdien av oppgitt fritid om lag 29 prosent av netto årslønn.

Reduksjonen i offentlige overføringer U er uførepensjon etter skatt samt skatt, arbeidsgiveravgift og merverdiavgift av et årsverk utført i det ordinære arbeidsmarkedet, pluss eventuelle reduksjoner i offentlige utgifter til pleie.

Forventet nåverdi av opplæringsprosjektet for en deltaker som har T år igjen til pensjonsalder er gitt ved

$$NPV = \sum_{t=1}^T \frac{(p_t - \bar{p}_t) \cdot (W_t - F_t + \lambda \cdot U_t)}{1 + r^t} - (1 + \lambda) \cdot C \quad (\text{A.2})$$

der vi har indikert at størrelsene W , F og U kan variere over tid. Dette uttrykket forstås slik: Telleren i summeleddet er netto verdiøkning for samfunnet ved at personen er i jobb i år t framfor å være uførepensjonert, multiplisert med den mersannsynlighet $(p_t - \bar{p}_t)$ for å være i jobb som deltakelse i prosjektet gir. Nåverdien av disse leddene er brutto verdiskapning fra prosjektet. Fra dette trekkes investeringskostnadene, som vi antar er finansiert av det offentlige, og som derfor må belastes med overføringskostnadene λC i tillegg til den direkte ressurskostnaden C .

Problemene forbundet med å gjennomføre nytte- kostnadsanalyser av opplæringsprosjekter ligger i å anslå sannsynlighetene p_t og $\bar{p}_t$. For å bestemme p_t må en ha informasjon over lang tid om yrkesaktiviteten til personer som har gjennomgått opplæringsprogrammer. I de fleste empiriske studiene som er gjennomført har en imidlertid begrenset seg til å se på yrkesaktiviteten ett eller to år etter at programmet ble gjennomført, og antar at den vil holde seg konstant framover. I vår studie beregner vi p_t som andelen som har jobb som sluttårsak etter endt attføring.

Et større problem er å anslå $\bar{p}_t$; sannsynligheten for at en deltaker i opplæringsprogrammet ville vært yrkesaktiv i år t dersom vedkommende ikke hadde deltatt i programmet. For å anslå denne størrelsen må en ha en kontrollgruppe av personer som ikke deltar i programmet, men som ellers er mest

mulig lik den gruppen av personer som deltar med hensyn til type yrkesskade, alder, utdannelse, kjønn, og så videre.

Det er generelt vanskelig å danne en god kontrollgruppe. Med en god kontrollgruppe vil samfunnsøkonomiske evalueringer av ulike tiltak eller intervensjoner være relativt enkelt. Det er vanskelig å si noe om den samfunnsøkonomiske effekten av opplæringsprogram dersom en ikke på et eller annet vis kan si noe om hvordan tiltaksdeltakerne ville gjort det i arbeidsmarkedet uten tiltak. Det er her hovedutfordringen ligger i evalueringslitteraturen.

A.3 Jobbfortrengning

Formålet med attføringsprosjekter av opplæringstypen er å kvalifisere prosjektdeltakerne til deltakelse i det ordinære arbeidsmarkedet. Bruttoeffekten av et slikt prosjekt på sysselsettingen er gitt ved størrelsen $p_t - \bar{p}_t$ som angir den mersannsynlighet for yrkesaktivitet som deltakelse i prosjektet gir for en tilfeldig valgt prosjektdeltaker. Hittil har vi stilltiende antatt at denne bruttoeffekten fullt ut manifesterer seg i økt sysselsetting for samfunnet som helhet. Dette vil imidlertid ikke være tilfelle dersom det forekommer jobbfortrengning, det vil se at personer som gjennomgår vellykket attføring og kommer i arbeid igjen fortrenger andre arbeidssøkere til ledighet. I så fall vil nettovirkningen på sysselsettingen av å gjennomføre attføringsprosjektet være mindre enn den bruttoeffekten som framkommer ved å betrakte prosjektet isolert, slik vi har gjort hittil.

Graden av jobbfortrengning vil variere i takt med arbeidsløsheten. Dersom det er full sysselsetting i alle deler av økonomien vil en økning i tilbudet av kvalifisert arbeidskraft gjennom attføring eller på andre måter, bli absorbert i arbeidsmarkedet og jobbfortrengning vil ikke forekomme. Lønn-

somheten ved attføringsprosjekter av opplæringstypen vil derfor være høyere i en situasjon med press i arbeidsmarkedet enn i en situasjon med høy ledighet. Attføring egner seg derfor dårlig som virkemiddel mot konjunkturbestemt arbeidsløshet. Det er imidlertid ikke hensiktsmessigheten av slik kortsiktig bruk av attføring vi er mest opptatt av her, men snarere den samfunnsøkonomiske lønnsomheten på lengre sikt ved en institusjonell reform i retning av økt satsing på attføring. Det relevante spørsmålet blir da i hvilken grad jobbfortrengning representerer et problem i en slags gjennomsnittlig konjunktursituasjon, det vil si på lang sikt.

Langsiktig vedvarende arbeidsløshet oppstår når lønnsnivået for visse typer arbeidskraft permanent overstiger marginalproduktiviteten, for eksempel som følge av minstelønnsordninger, solidarisk lønnspolitikk eller ved at bedrifter opprettholder et ikke markedsklarere lønnsnivå for incentivformål. Jobbfortrengning vil forekomme dersom en person attføres til et yrke med arbeidsløshet. I en slik situasjon er det ikke jobber nok til alle som ønsker det, slik at et økt tilbud av arbeidskraft gjennom attføring ikke kan gi noen nettoeffekt på sysselsettingen. Men jobbfortrengning vil også kunne forekomme ved attføring til yrker med full sysselsetting eller enda knapphet på arbeidskraft, dersom det er arbeidsløshet i yrkesgrupper som konkurrerer om jobbene med den attførte arbeidskraften, enten direkte i arbeidsmarkedet eller indirekte via produktmarkedene. Eksempelvis vil attføring av en sykepleier kunne føre til at en hjelpepleier ikke får jobb hvis mangelen på sykepleiere fører til at deres oppgaver delvis overtas av hjelpepleiere. I mange tilfeller vil jobbfortrengningen kunne skje på en mer indirekte måte, for eksempel ved at en høykvalifisert person fortrenger en mindre kvalifisert arbeidstaker til en ufaglært jobb, som igjen fortrenger en ufaglært jobbsøker til ledighet. Jo større slike direkte eller indirekte substitusjonsmuligheter

det er mellom ulike yrkesgrupper, desto lavere er den reelle lønnsomheten av attføring når det er arbeidsløshet innen noen yrkesgrupper.

Hva så med attføring til yrker som er komplementære med yrker der et er arbeidsløshet. Komplementaritet innebærer at økt sysselsetting i det ene yrket krever økt bemanning i det andre. Hvis det er mangel på arbeidskraft i det yrket det attføres til vil attføringen kunne resultere i det motsatte av jobbfortrengning, det vil si at nettoeffekten på sysselsettingen er større enn bruttoeffekten. Dersom eksempelvis mangelen på sykepleiere fører til stengning av sykehusavdelinger så vil attføring av sykepleiere kunne gi en sysselsettingseffekt på mer enn ett årsverk per vellykket attføring og således være mer lønnsomt enn den partielle nytte- kostnadsanalysen skulle tilsi.

Som en oppsummering kan en si at attføring til yrker med vedvarende arbeidsløshet ikke er samfunnsøkonomisk lønnsomt. Attføring til yrker der stillingene delvis er besatt av andre yrkesgrupper med vedvarende arbeidsløshet er mindre lønnsomt enn den partielle nytte- kostnadsanalysen skulle tilsi, og attføring av personer til nøkkelstillinger med knapphet på kvalifiserte folk er mer lønnsomt enn den partielle nytte-kostnadsanalysen viser. Bedre informasjon om substitusjonsforholdene mellom ulike typer arbeidskraft vil være nødvendig for å kunne kvantifisere graden av jobbfortrengning mellom ulike yrkesgrupper. Siden en nytte- kostnadsanalyse av attføring vil være svært sensitiv til graden av jobbfortrengning, vil slik informasjon ha stor verdi i en beslutningssammenheng.

Tillegg B

Diverse tabeller

TABELL B.1. UTDANNINGSNIVÅ, 1999.

	Frekvens	Prosent
Ikke fullført folkeskole eller grunnskole	17	4,5
Sjuårig folkeskole eller framhaldsskole	49	13,0
Realskole eller niårig grunnskole	99	26,3
Annen grunnskoleutdanning	17	4,5
Gjennomgått, men ikke bestått videregående skole	4	1,1
Ettårig grunnkurs eller ettårig fag- eller yrkesskole	86	22,8
Toårig grunnkurs	2	0,5
VK I el. to år fag- eller yrkesskole etter gam. ord.	23	6,1
VK II el. III, ex. artium el. tre år fag-/yrkesskole etter gam.ord	23	6,1
Fag- eller svennebrev	11	2,9
Annen v.g. utd. herunder bl.a. folkehøgskole og AMO. Ikke fo	31	8,2
Enkelt fag fra høgskole eller universitet	2	0,5
Fullført utdanning fra høgskole	1	0,3
Annen høgskoleutdanning	7	1,9
Hovedfagseksamen el. fullført profesjonsstudium	2	0,5
Ukjente koder	2	0,5
Missing	1	0,3
Total	377	100,0

TABELL B.2. DIAGNOSER, 1999.

	Frekvens	Prosent
Ingen kjent sykdom/sykdommer eller skader av ukjent årsak	61	16,2
Psykiske lidelser og misbruksproblemer	77	20,4
Psykisk utviklingshemming	3	0,8
Nevrologiske lidelser og skader	13	3,4
Sansedefekter	4	1,1
Hjerte/karsykdommer	4	1,1
Lungelidelser/allergier	9	2,4
Sykdommer i ledd, muskulatur og skjellet	115	30,5
Forskjellige sykdommer og skader	12	3,2
Sosial mistilpasning	79	21,0
Total	377	100

TABELL B.3. YRKESBAKGRUNN, 1999.

	Frekvens	Prosent
Teknisk/naturvit.	6	1,6
Sykepleie/helsevern	11	2,9
Undervisning	11	2,9
Ann. hum./EDB/utred.	1	0,3
Adm.arbeid	1	0,3
Kontorarb.	9	9,4
Handelsarb.	33	8,8
Jordbruk/skog/fiske	16	4,2
Gruve/olje/gass	1	0,3
Transport/komm.	25	6,6
Bygge/anlegg	26	6,9
Industriarb.	125	33,2
Servicearb./mil	67	17,8
Uten vgu./praks.	42	11,1
Mangler verdi (X0)	3	0,8
Total	377	100,0

B.0.1 Tabell over alle AM-bedriftene

I de følgende tabellene har vi listet alle arbeidsmarkedsbedriftene som er medlemmer i AMBL per år 2000. Dette er i alt 93 bedrifter. For hver bedrift rapporterer vi faktisk antall plasser (årsverk) per 31.12.98 for fase 1, fase 2 og fase 3. Vi har delt opp tabellen etter hvilket distrikt bedriftene er lokalisert. Noen av bedriftene kom inn i systemet etter 31.12.98. Nye bedrifter har vi ikke tall for, og disse bedriftene er rapportert med “-” i tabellene. Nytilkomne bedrifter er heller ikke med i analysene i denne rapporten.

Tabell B.4. Arbeidsmarkedsbedriftene, NORD.

		Fase 1	Fase 2	Fase 3
1	Alta Produkter AS	4	8,5	13
2	A/S Karasjok Produkter	2	9,5	6,5
3	Marinor AS	6,3	19,7	13,2
4	A/S Vadsø Service	2,5	15,8	5,8
5	Dimiti A/S	5	27	22
6	Inko A/S	6,9	25,8	21
7	Nordtro AS	2,8	4,6	0
8	Tromsprodukt AS	11,6	21,6	17,4

Tabell B.4. Arbeidsmarkedsbedriftene, NORDLAND.

	Fase 1	Fase 2	Fase 3
9 Bodø Industri A/S	13,1	51,6	31,4
10 Galvano AS	6,6	19,5	19
11 Helgeland Industrier AS	14,5	30	42,5
12 Lofoten Industri AS	10	37,3	22
13 Op-Ofoten AS	16,1	42,3	41,2
14 Rana Produkter A/S	8,7	22,5	21
15 Vesterålsprodukter AS	8,3	16,4	14,5

Tabell B.4. Arbeidsmarkedsbedriftene, NORD-VEST.

	Fase 1	Fase 2	Fase 3
16 Innherred Produkter as	4,1	20	27
17 Reko AS	7	21,3	26,1
18 Spillum Industrier AS	5	6,5	4,5
19 Stjørdal Industri A/S	4,1	12,4	7,3
20 Trønder-Tre AS	9	23	19
21 Norservice AS	34	63	49
22 Prima AS AFT	-	-	-
23 A/S Rosenvik Produkter	8	16	11
24 Bergmoprodukter A/S	4	23	24,5
25 Moa Industri A/S	4,5	16	18,5
26 Nor-Pro AS	9	39	25
27 Trollheim Industrier A/S	4	15	16
28 Volda Industri A/S	3,6	20,9	11,7

Tabell B.4. Arbeidsmarkedsbedriftene, VEST.

		Fase 1	Fase 2	Fase 3
29	Sandane Industri L/L	3,1	29	8,4
30	Sogneprodukter AS	7,1	20,6	17,9
31	Sunnfjord Produkt AS	2	14	10,5
32	A/S Blima	3,5	11,5	9
33	Døves Trykkeri A/S	1	6,5	14
34	Fretex Vest-Norge A/S	13,4	35,4	22,3
35	Nordhordland Ind.service A/S	4,8	8,5	6,7
36	Norheimsund Industrier A/S	4	7	16
37	Storetveit Servicesenter A/S	12	14	10
38	Sunnhordland Industri A/S	3	13	9
39	Voss Industrier A/S	2,9	9,2	11
40	Åstvedt Industrier A/S	32,6	53,6	34,6
41	AKS-Utleie AS	-	-	-
42	Allservice A/S	16,6	51,7	35,1
43	Forus Industri AS	7	20	15
44	A/S Haugaland Industri	11	28	18
45	AS Karmøy Industri	16	12	13

Tabell B.4. Arbeidsmarkedsbedriftene, HED-OPP.

		Fase 1	Fase 2	Fase 3
46	Hedprodukt AS	13,4	20,3	19,9
47	KEPRO AS	17	23	19,5
48	A/S NIPRO Nord-Odal	3	7	4
49	Norø Industri A/S	2	14,8	12
50	Trysil Engerdal Produkt AS	8,3	14,5	17,5
51	Gudbrandsdal Industrier A/S	11,5	31,8	23
52	Hadelandprodukter AS	9,8	46,9	41,6
53	Lillehammer Produkter A/S	5,5	9,5	8,5
54	Totenprodukter A/S	20	63,1	63
55	Valdres Møbler A/S	6	15	9,5

Tabell B.4. Arbeidsmarkedsbedriftene, SØR.

	Fase 1	Fase 2	Fase 3
56 Farsund Produkter A/S	8	10,5	6,5
57 Flekkefjord Produkter A/S	5,3	11,1	1
58 Kongsgård Industri A/S	1,5	7	8
59 Mandal Industrier AS	12,7	17,7	12
60 Varodd Industrier A/S	14	33,4	32,9
61 Durapart (Tidl: Agderprodukter)	17	69	69
62 Lillesand Produkter AS	5,4	12,9	12
63 Torbjørnsbu Verksted A/S	-	-	-
64 Hydro Porsgrunn Industripark AS	-	-	-
65 Nopro Notodden A/S	6	76	43
66 Norsk Forbrukerkjemi AS	2,5	15,5	6
67 Rjukanlys	11	21	8
68 Teli A/S	28,3	38,4	35,4
69 AFT HOSA Horten A/S	-	-	-
70 Goodwill Produkter AS	16	38	18
71 Larvik Produkter AS	10,5	33,4	11
72 Vestfold Yrkesavklaring AS	32	0	0
73 Drammen Industri A/S	32	38	22
74 Eikli AS	16	15,5	6,1
75 Modum Industri AS	10,8	12,5	8

Tabell B.4. Arbeidsmarkedsbedriftene, ØST.

	Fase 1	Fase 2	Fase 3
76 Fretex-Elevator	5	37	36
77 Indico Produkter AS	9,3	9,5	4,6
78 Industri Lambertseter A/S	15,5	51	20,3
79 Industritjeneste A/S	6	34	23
80 AS Lettindustri	10,8	13,5	9,9
81 A/S Rehabil	18,5	37	13
82 A/S Varbas	22	55	37
83 Dønski Industri AS	18	28	13
84 Eidsvoll Industri A/S	8,5	24	37,8
85 Follo Industrier AS	13	45	25
86 AS NIPRO Bjørkelangen	4	21	23
87 Nitas A/S	5	32	29,5
88 Norasonde AS	12	24	25,5
89 Fram Handel-og Kontorservice AS	16,8	40,1	18,9
90 A/S Indre Østfold Industri	13	52,2	36,8
91 Industriprodukter AS	10	39	34
92 Krapfoss Industrier AS	18,5	31	18
93 Åle og Seierstad Industrier AS	14,9	26,1	25,1

Bibliografi

Aakvik, Arild and Alf Erling Risa, “Success through Selection in Norwegian Rehabilitation Programs?,” *Working Paper, University of Bergen*, 1998.

— and **Egil Kjerstad**, “Investment or Signaling in VR Training in Norway,” *SNF-arbeidsnotat*, 2000.

Boadway, Robin and Neil Bruce, *Welfare Economics*, Basil Blackwell Publisher, Oxford, 1984.

Dahl, S-Å., H-T. Hansen, T. Lensberg, and U. Pedersen, *Samfunnsøkonomisk lønnsomhet av yrkesmessig atføring: en empirisk litteraturstudie*, SNF-rapport 37/91, 1991.

Diamond, Peter A. and James A. Mirrlees, “Optimal Taxation and Public Production I - Production Efficiency,” *American Economic Review*, 1971, *61(1)*, 8–27.

— and — , “Optimal Taxation and Public Production II: Tax Rules,” *American Economic Review*, 1971, *61(3)*, 261–278.

Ham, John C. and Robert J. LaLonde, “The Effects of Sample Selection and Initial Conditions in Duration Models: Evidence from Experimental Data,” *Econometrica*, 1996, *64*, 175–205.

Hansen, Hans-Tore (Red.), *Kunnskapsstatus for den nordiske trygdeforskningen på 1990-tallet*, SNF-rapport 12/99. Bergen: Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning (SNF), 1999.

Riksrevisjonsverket, *Stödet til arbetshandikappade - modeller för en reformering av statens instanser*, RRV 2000: 14, 2000.

Widding, Steinar, *Evaluering av arbeidsmarkedsbedrifter 1999 - 2000*, AFI-rapport 10/00, 2000.